

Фото Олександра Литвиненка

“КОЛАБОРАЦІОНІЗМ” ПО-УКРАЇНСЬКИ

3

З РОСИ Й ВОДИ!

6

ФЕНОМЕН

МИРОСЛАВА СКОРИКА

9

ДОЛЯ НА ТЛІ ІСТОРІЇ

10-11

ЗГАДАЄМО
СЛАВНИХ ГЕРОЇВ

12-13

Чи почує Шевченка Україна?

Петро АНТОНЕНКО

Із болем говорив про це у своєму виступі співкоординатор Громадського комітету, голова ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка **Павло Мовчан**:

— Хто використовує ім’я Шевченка? Хто використовував? Радянська влада посяла, як маку, по всій географічній мапі України пам’ятники Тарасові, але сам дух Шевченка був вивітрений.

Що ми робитимемо, як діятимемо? Чи знову пробиратимемося кущами до Тараса, як це було 1961-го чи 1964-го, коли ми пробіралися до могили в Каневі? А навколо неї кілька поясів кадебістів, міліції, різних заслонів, влади. Невже й цього разу буде так, що Шевченко для начальства, чиновництва, а як же ми?

Завдання нашого Громадського комітету — донести всі ідеологічні зацентовані моменти у творчості Шевченка, адже він консолідує націю силою. Я один із авторів багатосерійного фільму “Заповіт”, який починався ще за радянської влади і не доведений до завершення, виготовили 11 серій. Нема вже режисера Клименка, нема Богдана Ступки, який грав роль провідника Шевченка в усіх серіях. А у 12-й завершальній серії він, Тарас, один у своїй майстерні перегортає все своє життя.

У Шевченка не зменшилося опонентів, які говорять: “Ми ж повірили тобі, і що сталося? Ми повірили твоєму слову”. А це була, за словами Маланюка, ніч бездержавності, шаленого падіння духовності. І прийшов Шевченко, підняв надію, електризував, і всі визвольні змагання з цим пов’язані. Поява “Просвіти” — цього року ми відзначатимемо її 145-річчя, поява “Пласту”, “Соколів”, стрілецтва, усього, що було в нашій історії, як національна опритомленість. Так-от, чи ми опритомніємо? Власне, це й було метою організації нашого Громадського комітету. Особливо у зв’язку з тим, що робиться і що може мати місце, коли не буде духу Шевченка, як це сталося в музеї

У столичній агенції Укрінформ відбулася прес-конференція Всеукраїнського громадського комітету з відзначення 200-річчя з дня народження Тараса Шевченка. Ішлося не лише про ювілейні заходи, заплановані владою та громадськістю і про їхню співпрацю, а й про те, як не допустити профанації, нівелювання ювілею Великого Кобзаря. І ці побоювання небезпідставні, бо дехто волів би притлумити актуальність Шевченка для сьогодення, обійти мовчанкою основні заповіді Пророка нації.

у Каневі. Придворний “художник” вирішив нав’язувати всій нації “своє бачення” Шевченка. Вивітрили Кричевського, немає його там, Шевченка там немає. Повісили якусь колиску, учора сплетену з верболозу, наче не могли знайти щось автентичне. Часу Шевченкового там немає, контексту, заглиблення.

А що коїться в центральному столичному музеї Шевченка? Є прекрасне приміщення, але що може сьогодні статися з цим музеєм, який уже є своєрідним магнітом для нації? Все це — наші тривоги.

Громадський комітет розробив низку заходів. Нещодавно на розширеному засіданні колеги Мінкультури закликав до співпраці владу й громадськість. А для цього необхідні певні президентські доручення Міністерству освіти. Табачник ніколи не пустить Шевченка в школи. У нього інші прагнення, серед них — радянська державність. А перед Україною інші завдання: дерадяннізація і дерусифікація. Це те, без чого Шевченко до нас не може прийти. Якщо не буде дерадяннізації і дерусифікації, то й Україні не буде. Буде формальна держава, а ми ж говоримо про її сутність.

Сьогодні потрібен не просто протест, а конструктив. Як діяти більшості, опозиції? Українці сповідають ідеологію Шевченка, але чи чуємо ми її, якщо нічого не бачимо на телеекрані? Не бачимо, наприклад, фільму Валентина Сперкача “Тарас”, за який автор отримав Шевченківську премію. Зараз він просить Комітет допомогти показати цей фільм по телебаченню. Як не згадати про Тарасову церкву, автор проекту якої Анатолій Гайдамака. Згадаю Бориса Гривачевського, який на Першому національному каналі вів

програму “Кобзарєва церква”. Як не згадати про ту широку географію, де встиг побувати Шевченко під час своїх поїздок Україною. Так само можна подивуватися, яка грандіозна кількість напрацювань Шевченка-художника.

Товариство “Просвіта” зараз своїм коштом робить три фільми: Шевченко — художник, філософ, історик. Три його іпостасі, бо це грандіозно. Було 27 його автопортретів, з них залишилися 19. Він дивиться у себе і крізь себе дивиться в Космос. Такого нема ніде.

Можна згадати багато того, що вже робить Комітет: видання “Кобзаря”, спорядження експедицій Україною (від Канева у чотирьох напрямках: на схід, захід, південь і північ), лекційні групи доносять до людей слово Шевченка. Воно приспане, його не чути. Зате ми маємо постійних телеведучих, які розважають нас на різні теми. Вони організують нам і шоу про Шевченка, але там не буде присутній Шевченко.

Ми матимемо однодумців у владі, якщо вони справді думають про перспективу України в європейському контексті. Бо не можна виносити Шевченка за дужки європейського контексту.

Ми підходимо до того, що з таким відзначенням ювілею можемо мати суто формальну постать Кобзаря, символ без змісту, якщо й далі спокійно спостерігатимемо цю тенденцію. Під це прагнутимуть підвести будь-яку ідеологію, аж до українофобської. Це нікому не вдалося, ні тим, хто переписував “Кобзар”, ні тим, хто давав відповідні коментарі щодо “буржуазних націоналістів” Куліша і Грушевського.

Продовження на стор. 2

Закінчення.
Початок на стор. 1

Чи почує Шевченка Україна?

Уболіванням за долю музеїв Кобзаря був сповнений виступ лауреата Національної премії України ім. Т. Шевченка художника **Анатолія Гайдамаки**:

— Те, що зроблено в Каневі, важко передати словами. Дивно, а де ж наша критика, де мистецтвознавці, патріоти, чому вони мовчать? Схоже, що нині український патріот той, хто спить на печі.

А на святкування 200-річчя Кобзаря їдуть люди з Європи, Канади. Що вони побачать у Каневі? Шевченка там нема, таке враження, що він не народився, не жив, нічого не написав і не намалював. Нема навіть знаменитого “Заповіту”, перекладеного 160 мовами. Натомість на примітивних щитах виставка картин сучасних нікому не відомих художників. Яка честь! Я сам художник, створив експозиції багатьох музеїв, але в жодному не вивисив своїх картин. Бо не хочу, як дехто, “притулити” себе до Шевченка. Шевченко вчився у Брюллова, а тут Скорик учить, нездара-архітектор. Нездарність дуже агресивна, ненавидить усіх, хто робить краще, ніж вона. Казахстан передав у музей Канева багато експонатів, але там уже жодного немає. Приїдуть казахи на ювілей, запитають, де ж ці експонати? А експонати там уже нікому не потрібні.

Злочин у Каневі. Тут, у Києві, злочин потрійний. Уявіть, що в Національний музей Шевченка ви вже заходите з відкритих дверей, а не з Бульвару. Поки що там зараз урочистий вхід, стоять гранітні колони, які Терещенко привіз з Італії. Там парадні входи, анфілади. 40 мільйонів грн. кинули на реконструкцію музею, а що робиться? Унизу паркінг і два ресторани. Які ресторани можуть бути при музеї? Адже

це миття посуду, кухня. Вже не кажу про експозицію, її Скорик розуміє так: купити скляні шафи, такі, як у Каневі, і туди щось таке покласти. В одну з шаф не влезив офорт Шевченка. Скорик і каже: “А давайте обріжемо його”. Можете уявити рівень експозиційників, які хочуть обрізати роботу Шевченка. Що далі можна від таких чекати, якщо для них вітрина головніша, ніж оригінали художника.

Слово взяв голова столичного об’єднання “Просвіти”, відомий композитор, мистецтвознавець, музикант **Кирило Стеценко**:

— Київська “Просвіта” проводить відкриту науково-громадську конференцію “Культура спільнотної самоорганізації українців і стратегія національного лідерства”. Запрошую на неї 17 жовтня, о 15.00, у Києво-Могилянську академію, головний корпус, аудиторія 217.

Є екстремальна тема нашої

розмови — порятунок столичного музею Шевченка. Пропоную створити громадський комітет порятунку цього музею. Бо звичні заходи вирішення такої проблеми можуть бути м’якими й запізнілими, адже процес руйнації закладу зайшов надто далеко. Це не просто розграбування приміщення з метою перепрофілювання його в ресторан, не просто скорочення експозиції і зазіхання на священні історичні раритети. Це замах на те, щоб десакралізувати Шевченка, поставити його на одну полицю з поп-культурою, всім тим, що не має жодної цінності, окрім грошової. Але нація існує доти, доки має святе в душі. 200-річчя Кобзаря — це колосальна нагода для нас не тільки вшанувати Тараса, а й транслювати нації, всім українцям планети, всій людності візії майбутнього України через призму Шевченкових ідеалів, його бачення України, планети. Ці візії й досі мають світове значення. Шевчен-

ко на цьому переломному моменті історії України для нас дуже актуальний, наше завдання — тільки прочитати його. І нехай історія з Музеєм нас лише згуртує.

Не допустимо, щоб святкування ювілею відбувалося формально. Що може Комітет? Це ідеологія, це бачення базових цінностей, їх утвердження. Безумовно, це також і громадський контроль щодо недопущення різних спотворень. **Нам треба стати на сторожі слова Шевченка, який поставив своє слово на сторожі нації.**

Що значить актуалізація Шевченка? Читаю Тараса: “В своїй хаті своя й правда, і сила, і воля”. Хіба це не найгостріша проблема сьогодні, коли в своїй хаті немає правди, коли Україна безсила, немає своєї волі, ми досі керована держава. Зараз я підтримую Президента у його політиці щодо захисту суверенітету. Бо ми розуміємо, в який спосіб діє Росія, запрошуючи до своїх союзів, за чим втрата суверенітету. Актуалізація Шевченка — показувати його молодому поколінню українців не якимось музейним експонатом, а показувати його зв’язок із найактуальнішими проблемами сучасності. Одна з моїх пропозицій — “Тарас Шевченко-200: знаки і звуки”. Другий проект розрахований на школярів і, можливо, студентів, — це загальнонаціональна стратегічна гра “Тарас Шевченко: українська мрія”.

Одним із запитань журналістів до учасників прес-конференції було, як можна зупинити руйнацію столичного Музею Шевченка? Ось що на це відповів голова “Просвіти” **Павло Мовчан**:

— Наступні засідання Комітету відбудуться біля стін Музею. Скликатимемо до нього лю-

дей. Подібно до того, як створили комітет порятунку Гостинного двору, треба робити і нам. Міністерство культури передало місту справу реставрації Музею. Сьогодні ситуацію тут контролює міська влада, на якій уся відповідальність. Але якщо немає міської ради, нема колективного органу влади, то до кого нам апелювати? Міністр культури категорично проти того, що відбувається зараз у музеї. Але кошти від Міністерства культури забрали, перекинули на місто, міська влада є і розпорядником коштів, і виконавцем робіт. І там домінуюча думка — не тендери, не проекти, все робиться самовільно й самочинно. У будь-який спосіб захищатимемо цей об’єкт. Отже, Громадський комітет з відзначення ювілею перетворюється на комітет із захисту Шевченка. Нас знову переводять у формажорні обставини, коли треба щось захищати. Немає принципових доводючих речей. Знову, як тоді, коли відомий мовний законопроект Ківалова—Колесніченка ухвалили нахабно, коли нас поставили на коліна — “захищайтеся”. Нині відбувається те саме. Єдиний спосіб — шукати однодумців не тільки в парламенті, а й серед усіх небайдужих до долі України.

А Кирило Стеценко додав:

— Замість “реставрації” міська влада тихо ввела термін “реконструкція”. На це депутат Олександр Бригинець уже подав позов у прокуратуру, на підміну цих понять, бо вони хоч начебто і схожі, але суть різна. Тут потрібні акції прямої дії, захищати не просто музей і не тільки Шевченка, а й наше майбутнє, наше право бути українцями.

Петро АНТОНЕНКО

До 170-річчя написання «Розритої могили»

Георгій ЛУК’ЯНЧУК

9 жовтня виповнилося 170 років із дня, як Тарас Григорович Шевченко створив свою знамениту поезію “Розрита могила”.

Цього дня у Березань, що на Київщині, прибула велика делегація представників громадських рухів із Києва, аби відзначити цю ювілейну дату в рамках святкування 200-річчя з дня народження великого Пророка України. Саме в Березані Тарас Григорович написав “Розриту могилу”.

Спочатку гості зі столиці відвідали місцевий музей і познайомилися з його директором — Галиною Лаврентіївною Риг, котра в свої 93(!) роки не тільки створила цей музей, а й робить усе, аби пам’ять про Кобзаря жила не лише серед мешканців Березані, а й по всій Україні. Саме на таких людях тримається Україна й пам’ять поколінь, такі подвижники — Сіль землі нашої...

Галина Лаврентіївна продекларувала “Розриту могилу” та розповіла присутнім, що зібралися в залі музею, історію створення знаменитого твору та про страдницький життєвий шлях Поета.

Потім були відвідини могили, біля якої Шевченко написав свій відомий твір, шанувальники Поета поклали квіти до пам’ятного знаку. Міський хор “Вересень” виконав пісню на слова Т. Шевченка “Ре-

фото Г. Лук’янчука

та стогне Дніпр широкий...”. Перед присутніми виступили голова Спільноти офіцерів України Євген Лупаков, історик-дослідник скіфського періоду нашої історії Володимир Петрук, літературознавець із Переяслава Римма Товкайло і кобзар Микола Товкайло.

Подібну практику всенародного відзначення 200-річного ювілею Т. Г. Шевченка варто поширювати в інших містах і селах, де великий Кобзар був і творив свої безсмертні поезії.

Анатолій КОВАЛЬЧУК,

голова Бориспільського об’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

У травні 1843 року Тарас Шевченко вперше після понад десятирічного перебування на чужині приїхав із Петербурга на Батьківщину. Він напружено чекав приводу для викладу думок і емоцій на папері, шукав доречні слова й форму. Потрібен був якийсь зовнішній поштовх до того, щоб усе наболіле викласти на

папері. Привід знайшовся аж у жовтні. Ідучи з Яготина, де він гостював у Репніних, у Березань до фольклориста Платона Лукашевича, Тарас побачив, як неподалік шляху якісь люди розкопували давню могилу. Численні кургани ще й нині є на полях і в селах Яготинського, Баришівського і Бориспільського районів.

І тут стався блискавичний, вулканічний вибух поетових емоцій, почуттів, пристрастей. Він раптом усвідомив, що Україна, потрапивши під владу російського царизму, стала подібною до могили, в якій поховані народні сподівання на кращу долю.

Ніхто до Тараса Шевченка ні в українській, ні у світовій літературі не висловлював у такий спосіб своєї любові до поневоленої Вітчизни.

Композиційно твір нагадує діалог — коротке запитання автора й розгорнута відповідь України про причини своєї неволі. З уявної відповіді матері-Вітчизни випливає, що причиною нещастя України стала втрата нею державності й перехід із вини Богдана Хмельницького у підлеглість Московії. Саме через це не український народ, а окупант-москаль господарює на нашій Батьківщині. Закінчує поет вірш сподіванням, що воля ще повернеться в Україну, а плач і журба минуть. Тарас Шевченко навіть у найчорнішу добу чужоземного гноблення і плондрівання України окупантами вірив у її світлу долю. Свою світлу віру він пе-

редач читачам. Тому поезія відразу здобула велику популярність.

“Розрита могила” започатковує новий, яскравіший період у творчості поета. Настав час розквіту і зрілості таланту. Слідом за “Розритою могилою”, через чотири місяці у Москві він напише ще радикальніший і патріотичніший вірш “Чигрине, Чигрине”...

Влада завжди страшенно боялася бунтарського, патріотичного духу в творчості поета. І не тільки московсько-царська, а й радянсько-комуністична. Остання, на словах визнаючи геніальність і революційність Тараса Шевченка, під час видання його творів вилучала з них деякі поезії, зокрема й згадані вище, інші перекручувала, спотворювала їхній зміст.

Вважаю, що українським політикам, особливо найвищим посадовцям, щоб правильно керувати державою, треба щодня уважно читати, ретельно вивчати твори нашого геніального поета і мислителя. Щоб міцно згадати, чим оберталися для України “союзи” з Москвою. Щоб ніколи не забувати, що насправді стоїть за її улесливими, “медоточивими” словами про братерство, дружбу, готовність прийти на допомогу тощо. Тому перш ніж ухвалювати доленосні політичні рішення, зокрема з питань геополітичного вибору України, вони мають “радитися” з нашим національним пророком Тарасом Шевченком.

“Потрощили дошку людині, яка з далекої відстані вслухалася в биття “українського серця” рідного міста”.

Слідами наших виступів

3

«Колабораціонізм» по-українському: хто винен

Віктор БАРАНОВ,
голова НСПУ

Дикунське, освячене харківською владою знищення меморіальної дошки Юрію Шевельову з посиланням на нібито його співпрацю з гітлерівським окупаційним режимом повертає мене до думки, яка давно не дає спокою. До думки про так званий колабораціонізм в українському варіанті на тлі подій Другої світової війни та кількох передвоєнних десятиліть. Ця тема дражлива, вибухонебезпечна, під нею закладено стільки “мін”, що, на неї ступивши, можна будь-якої миті “підірватися”. Особливо у світлі недавніх указів і постанов щодо майбутнього святкування на державному рівні 70-річчя визволення України від “коричневої чуми” та 70-річчя перемоги у Великій Вітчизняній війні. Однак не все в нашій історії прочитується однозначно й незаперечно. Бо вона — то не тільки й не стільки події “епохального масштабу”, а передусім людські долі. Саме їх найперше я беру до уваги в погляді на означену проблему.

Пригадую, які страшні прокльони сипалися за радянських часів на тих, хто зустрічав 1941-го “німецьких визволителів” із хлібом-сіллю на рушникові.

Зарубка перша: зустрічав після того, як Червона Армія, ганебно й панічно відступаючи під ударами фашистських військ, покинула напризволяще мільйони радянських громадян на величезних, окупованих гітлерівцями територіях. Моя родина — батько й мати з чотирма дітьми — уповні сізнала “щастя” вимушеного перебування у ворожому тилу.

Отже, піднесений новим “визволителям” хліб-сіль — колабораціонізм увіч і наяву. Але погляньмо неупередженим оком — що йому передувало і що його уможливило?

До жовтневого перевороту 1917 року більшовики йшли під гаслами “земля — селянам, фабрики й заводи — робітникам”, декларуючи всі ймовірні свободи (політичні, соціальні, національ-

ні й таке інше), рівність і братерство. Їм наївно повірили широкі народні маси, але гасла спрацювали тільки на період захоплення ленінцями влади й утвердження у ній. Далі все відбувалося з точністю до навпаки. Засоби виробництва опинилися у руках держави, замість обіцяної землі селяни отримали небачену форму рабства — колгоспи, право нації на самовизначення обернулося створенням унітарної комуністичної держави з центром у Москві та жорстким обмеженням прав союзних республік. Насадження марксо-ленінської ідеології та “радянського способу життя” по всьому фронту “соціалістичного будівництва” базувалося на нещадному придушенні будь-якого інакомислія. Свобода друкованого слова опинилася в лещатах залізної цензури. Запрацювала пекельна каральна репресивна машина органів держбезпеки та судів, підім’явши під себе всіх і кожного зокрема. Додаймо сюди арешти й розстріли, перманентне фабрикування справ проти “ворогів народу” і знищення їх від імені трудящих, загнаних у пастку тотального страху, виворочення культу особи Сталіна, вигублення наукової та творчої інтелігенції і найкращих верств трудового селянства, цинічний потопт демократичних засад і громадянських прав, абсолютна зневага до людської особистості та цілковите підкорення її маніякальним примхам кремлівського самодержцтва, голодоморний геноцид 1932—33 років,

що тільки в Україні забрав понад 10 мільйонів життів, — маємо далеко не повний перелік злочинів, учинених комуністичними “вождями” проти власного народу. Хто ще у світі зазнав такої страхотливої, такої масштабної наруги? Подібних випадків історія не знає.

Сьогодні, на початку ХХІ століття, багатьом важко в усе те повірити. Однак воно було, а головне — надто відчутно запеклося на долях десятків і сотень мільйонів людей. Можна було скільки завгодно зомбувати своїх громадян і цілий світ міфом про “країну найпередовішої демократії” та “переваги соціалізму над капіталізмом”, скільки завгодно через радіо й періодичні видання переконувати, що “життя стало краще, жити стало веселіше”, скільки завгодно затулятися бездоганною (звісно, на папері) Конституцією — але, як точно зауважив Поет, “народ не купиш на макуху”. Не було в людських душах і серцях любові ні до партії, ні до її вождів, ні до всього, що називалося радянським способом життя. Та й звідки тій любові взятися? Був тотальний, до глибинних зашпорів свідомості страх, була глуха, не вимовлювана вголос ненависть, був тваринний відчай уже навіть без найменшого сподівання на кращі часи. То не вже важко уявити, що коли в цих божевільних обставинах являється хтось, нехай навіть від самого нечистого, і заявляє про можливість іншого життя, про визволення з-під ненависного більшовицького ярма — за нього хапаються, немов за спасенну соломину? Хіба це не випливає з усієї практики сталінського деспотизму? З усього, доведеного до абсурду, варіанта взаємної безконтрольної злочинної влади та поневоленого нею народу? Ось як передано загальні настрої того часу в романі-документі Анатолія Кузнецова “Бабин Яр” устами простого київського діда: “Народ хоч під царем, хоч під буржуєм погодився б жити, аби не під Сталіном”.

Це нині, з погляду “цивілізованої” спільноти третього ти-

сячоліття, легко роздавати присуди “зрадникам”, “відщепенцям”, “колабораціоністам”, мітити їх тавром продажництва, антипатріотизму, прислужництва. А ви поставте себе на місце людини, доведеної більшовицьким режимом до крайньої межі, на якій вона, власне, вже перестала усвідомлювати себе людиною, опинившись віч-на-віч із беззаконням, безправ’ям, безпросвіттям. Тоді й судить, тоді й тавруйте.

Зарубка друга. Німецькі обіцянки навести Ordnung виявилися обманом. Той же київський дід визнає: “Та цей живодер (Гітлер — В. Б.) виявився ще гіршим за Сталіна”. Але ж і більшовицькі “заманки” насправді обернулися всенародною трагедією! То чому, проклинаючи одних негідців, на других не сміємо навіть пальцем кивнути? Через те, що “свої”? Та однакові вони у своїй людиноненавистницькій суті! І це — істина незаперечна, визнана цілим світом. І тільки ми, нащадки страшних жертв сталінізму, по-страусячому ховаємо голову під крило й боїмося бодай порушити цю тему.

Я зовсім не виправдовую тих, хто зустрічав німців із рушниками. Я намагаюся їх зрозуміти. Збагнути внутрішні порухи, мотивацію кожного конкретного вчинку, безапеляційно кваліфікованого радянськими ідеологами як зраду, посипацтво, колабораціонізм. Мені непросто це робити ще й тому, що за мною — показова позиція моєї сім’ї в умовах окупації.

Перед війною батько працював на залізниці й мав бронь від призову до армії. Як і про багатьох таких “броньованих” фахівців, про нього просто забули в метушні хаотичного відступу, й він опинився “під німцем”. Його не розстріляли, бо комуністом не був. Звісно, роботи ніякої, то й шматка хліба ніякого. Мама ходила “на багаті селі” й вимінювала якісь речі на борошно, крупки, макуху. Тримали якусь “худобу” на господарстві. Аж раптом приходить сусід Митрофан Яцина й агітує батька піти служити поліцаєм: дають “обмундирування” й продовольчий пайок. Доки

батько роздумував, мати накрила їх мокрим рядном: “Ви що, хлопці, подуріли?! Вернутися наші — де ви тоді будете?” Головне тут — мамині слова “вернутися наші”. І це тоді, коли, здавалося б Ordnung утвердився, фронт відкотився далеко на схід, у нашій хаті жив на постій німецький офіцер і навчав найстаршого з дітей, Анатолія, німецької мови та частував шоколадом. Але все одно окупантів однозначно розглядали як явище вороже й тимчасове. І не тільки в одній нашій родині. Очевидно, схилиючись перед світлою пам’яттю тата й мами, я як спадкоємець їхнього світогляду й моралі взагалі не маю права виправдовувати будь-які факти колабораціонізму. Та все одно не можу не думати про цю проблему. Самих лишень білих і чорних барв тут вочевидь замало.

Зарубка третя. Виправдовуючи дії харківської влади щодо знесення меморіальної дошки Юрію Шевельову, комуніст Голуб у прямому ефірі на телеканалі “Інтер” розводився про моральний вибір людини в умовах війни. Мовляв, Олесь Гончар його зробив і опинився в німецькому концтаборі на харківській Холодній горі. Шевельов же віддав перевагу співробітництву в німецькій пресі й через те він — ворог. У такому разі треба оголошувати ворогом і Бориса Гмирю, котрий співав у київській опері під час окупації. І багатьох інших, котрі не з власної волі опинилися під окупантом. До всього, комуніст Голуб воліє не згадувати про вихід Олесь Гончар із партії у дні, коли на початку 90-х українські студенти оголосили “революцію на граніті”. То теж був моральний вибір старого, мудрого письменника, розчарованого в комуністичних ідеалах радянського взірця.

І наостанок. Кажуть, ніби історія — це не те, що було, а що про минуле написали. Коли ж ми напишемо таку власну історію, яка б нас, українців од Карпат і до Дінця, об’єднувала, а не зіштовхувала лобами? Звісно, це неможливо зробити молотком, що ним розбивали меморіальну дошку в Харкові.

Відкритий лист

Потрощили дошку людині, яка обожнювала Харків, про що свідчать такі його статті, як “Лесь Курбас і Харків”, “Четвертий Харків”, “Харків: подорожні враження і заклик” та ін., людині, яка з далекої відстані вслухалася в биття “українського серця” рідного міста.

У своєму рішенні Ви чомусь керувалися сумнівними рекомендаціями антифашиста харківського розливу Нісана Ройтмана. Не знаємо, які факти у цих рекомендаціях переважали, та, мабуть, краще б Ви звернулися до списку Симона Віженталя, людини, яка все життя віддала вистеженню й викриттю запеклих нацистів. Переконані, що імені Шевельова в тому переліку Ви не знайдете. Отож даремно піднялася рука найнятих Вами інквізиторів у капюшонах і розтросила дошку, яку виготовили на кошти людей, на відміну від Вас, обізнаних із життям і творчістю видатного мовознавця й літературознавця. Харків утратив своє обличчя — завдяки Вам, якому сам Бог велів підтримувати реноме свого міста, а не

вести його по-дебільному на писаному плану.

Юрій Шевельов у статті “Четвертий Харків” писав про загибель Харкова третього, “м’ятежного” міста, хідниці якого пам’ятають В. Еллана (Блакитного), М. Скрипника, М. Хвильового, Леся Курбаса, про постання на його місці Харкова четвертого — провінційного безбарвного міста. Ю. В. Шевельов (Шерех) мріяв про п’ятий Харків. І цей п’ятий Харків в останні роки заявив про себе культурою, художнім словом, почав виборсуватися зі стану провінційного міста. Для Вас же це стало загрозою, яка й викликала озлоблену дрож. А символом п’ятого Харкова стала меморіальна дошка Ю. В. Шевельову (Шереху). Отож рука й потяглася до лома/кайла/льодоруба. Проте п’ятий Харків уже є. І щоб зупинити поступ цього прекрасного міста, — ломів/кайл/льодорубів навряд чи Вам вистачить.

Микола СУЛИМА,
доктор філологічних наук,
член-кор. НАНУ

Президентові України В. Ф. Януковичу

Вельмишановний
Вікторе Федоровичу!

Академія наук вищої школи України — заснована 1992 року всеукраїнська громадська наукова організація, яка об’єднує понад 300 провідних учених, докторів наук і професорів, які працюють у ВНЗ нашої держави — звертається до Вас у зв’язку з обурливою ситуацією, яка склалася навколо вшанування пам’яті визначного українського філолога, іноземного члена НАНУ, лауреата Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка Ю. В. Шевельова у його рідному місті Харкові. Попри те, що наукові заслуги Ю. В. Шевельова визнав увесь цивілізований світ і Українська держава, а пущена в 1960-ті рр. КДБ СРСР фальшивка про начебто “посібництво” ученого гітлерівцям не має жодного документального підтвердження (що засвідчено висновками НАНУ та СБУ), харківська місцева влада зробила ім’я вченого розмінною монетою в політичних іграх явно антиукраїнського спрямування. Голова Харківської ОДА М. М. Добкін і харківський міський голова Г. А. Кернес очолили брутальну, витриману в найгірших сталінських традиціях кампа-

нію дискредитації пам’яті визначного філолога, а знищення серед білого дня у центрі Харкова встановленої громадським коштом меморіальної дошки Ю. В. Шевельову стало, без перебільшення, ляпасом усій українській інтелігенції і завдало відчутного удару іміджеві України як цивілізованої правової європейської держави.

Просимо Вас, вельмишановний Вікторе Федоровичу, особисто втрутитися в цю ситуацію і поставити на місце харківських чиновників, дії яких дискредитують усю вертикаль української влади в очах Європи й світу. Наукова спільнота України переконана: Ю. В. Шевельова має бути вшановано в його рідному місті, а знищену вандалами меморіальну дошку — невідкладно відновлено коштом тих посадових осіб, чий неприпустимий з погляду цивілізованих норм дії й заяви призвели до її знищення.

Із глибокою повагою і надією
на підтримку,
на доручення Президії АН Вищої школи України
віце-президент
М. В. СТІХА,
головний учений секретар
І. В. БЕЙКО

Шановний
Геннадію Адольфовичу!

Цей лист пишу вже навздогін події, від якої Вас застерігала громадськість Харкова, Києва, Львова, України й світу: меморіальної дошки Ю. В. Шевельову (Шереху) на будинку “Саламандра” вже немає, бо Ви, людина, яка нещодавно захистила кандидатську дисертацію, не захотіли у вирішенні питання про встановлення тієї дошки піти шляхом науковця (вивчити все, що належить, і вже потім робити висновки й давати вказівки) і взяли в руки лом/кайло/льодоруб і розтросили крихкий мрамур з ім’ям учня акад. О. І. Білецького, Л. А. Булаховського, В. І. Сімовича, ім’ям усевітньо відомого лінгвіста, багатолітнього викладача престижних американських університетів, літературознавця, який залишив нам блискучі праці про творчість Григорія Сковороди, Івана Котляревського, Миколи Куліша, Миколи Хвильового, Віктора Петрова (Домонтовича), про творчість поетів-неокласиків і молодих письменників Ю. Андруховича, О. Забужко й ін.

Традиційно на Покрову в Києві відбувся марш на честь 71-ї річниці створення УПА. Після виступу ветеранів УПА і лідерів опозиції на мітингу в парку Шевченка близько 25 тисяч патріотів із різних регіонів України вишикувалися у колони для ходи Володимирською вулицею, щоб потім спуститися вулицею Богдана Хмельницького на Хрещатик. Уперше від 2005 року, коли відбувся перший марш на честь УПА, патріотичним силам дозволили пройти Хрещатиком. Незважаючи на те, що націоналісти запалили смолоскипи, міліція не перешкоджала ході. На Михайлівській площі відбувся святковий концерт.

Вл. інф.

Марш УПА

У Севастополі святкували Покрову

Володимир ПРОЦЕНКО,
письменник, журналіст,
м. Севастополь

Із нагоди свята Покрови, Дня українського козацтва та з нагоди 71-ї річниці створення УПА, у Севастополі відбулася низка святкових заходів.

Покрова Пресвятої Богородиці — свято не лише церковне, а й народне, громадське. Ця традиція у Севастополі склалася з дня проголошення Незалежності України. Севастопольські козаки шанують і святкують Покрову як храмове свято. Тож козацькі старшини Севастопольсько-Чорноморського Коша зранку на Божественній літургії молилися за Україну у храмі Петропавлівської церкви святого Миколая УПЦ КП. Настоятель церкви ігумен Макарій закінчив літургію зверненням до мирян і зачитав вітальний лист Головного Отамана. Козацьким старшинам вручили нагороди. Козацькі грамоти отримали учасник визвольних змагань, голо-

ва ради старійшин Іван Подільник, заступник отамана Тамара Маслова і настоятель церкви отець Макарій. Козацькі родинні грамоти вручили Олександрові Хмельниченку і Віктору Ковальчуку. Представники козацького Коша Баротов, Барткова, Сахно, Прозор, Кліт-

чук і Приїзжих отримали чергові козацькі звання.

А на площі Нахімова біля вічного вогню відбулася урочиста посвята ліцеїстів Військово-Морського ліцею. Зібралися ліцеїсти, їхні батьки, представники командування Військово-Морських Сил, українського козацтва, громадськості.

Вшанували загиблих у нерівному бою

13 жовтня 2013 року в селі Мигалки Бородянського району відбулося вшанування 12 загиблих героїв — вояків УПА. 30 березня 1944 року в лісі біля села Мигалки сотню УПА під командою сотенного Лисогора в кількості 186 вояків оточила зграя з 600 енкаведистів. У нерівному бою загинуло 12 вояків УПА. Далі сотня разом із пораненими відступила углиб лісу.

Наступного дня мешканки села Мигалки Ганна Опанасівна Герасименко та її сестра під страхом репресій із боку влади поховали загиблих героїв у братській могилі на околиці лісу. Ганна Герасименко, на жаль, уже відійшла у вічність минулого року. На мітингу пам'яті виступили голова Київської станиці Брат-

ства ОУН—УПА Орест Васкул, Микола Лабунський, письменник-дослідник 1917—1922 років Роман Коваль, Микола Бондар, командир загону “Сокіл” Ярослав Лютий, поручник УНСО Владислав Мирончук, свободівець Юрій Ром, представник КУНу Роберт Покотило та інші.

Вл. інф.

Творчість повстанців

Василь СЕЛЕЗІНКА, заслужений діяч мистецтв України, член правління чернівецького обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, член Спілки журналістів України

Колись давно був на весіллі в Коломиї у свого далекого родича, там почув, як молоді хлопці співають повстанських пісень 40-х років. Здивувався тоді: по-перше, тих пісень вони не мали б знати, а по-друге, то пісні заборонені. Заводієм виявився мій односелець зі Спасу Коломийського району Івано-Франківської області, і на запитання: “Звідки ви знаєте ці пісні?”, відповів, що має збірничок, надрукований на машинці 1947 року.

Пізніше він дав мені ту збірку. Не велика — 15x10 см, гарно оформлена.

Книжку зладнав повстанець Дмитро Іванович Головатий на псевдо “Вихор”, станичний села Спас, який мав криївку у господарстві фронтовика Василя Чукура. “Вихор” загинув 04.03.1949 року, а Чукур заховав збірку і синьо-жовтий прапор у вулик із бджолами, де тримав їх майже півстоліття. Потім віддав збірку синові Богдану, а той розповсюдив її між хлопцями, аби вчилися співати. На 44 сторінках було понад 50 текстів пісень. Я показав збірку почесному голові вижницької “Просвіти”, почесному громадянину міста Вижиці Михайлові Васильовичу Іванюкові.

Михайло у районному містечку Кіцмань відшукав завзятого фольклориста і композитора Кузьму Смаля, той приїхав до нього у Вижицю і одного разу вони мені похвалилися, що записали вже не 50, а 74 пісні. “Це недобре. Добре, щоб було 100 повстанських пісень”. — “Зробимо сто”.

Михайло Іванюк за власні кошти та за пенсію сестри Марії надрукував 3000 примірників тієї нової збірки. Я переглянув її, побачив, що Михайло в кінці пише, яку пісню коли, від кого записав, проглянув невеличку вступну статтю К. Смаля, де той зазначив, що це перша така збірка і що Михайло записував пісні в рідному селі. Недавно знову вирішив її уважно прочитати.

Я тричі листом запитував Михайла, чи не проти він, щоб збірку перевидати у твердій обкладинці і тематично оформити? Він відповів, що не проти, але без жодних змін. Я здивувався. Які зміни? Аж тепер зрозумів: щоб не згадувати збірку “Вихора” і вулик Чукура. Чому? Боявся втратити першість? Але саме збірка “Вихора” стала поштовхом, щоб він наспівав ті сто пісень. То чого ж замовчувати?

Повстанці не лише стріляли, а й дбали про культуру, звичай. Перед Різдом складали і розповсюджували нові колядки, а перед Великоднем малювали гарні бофони, тобто повстанські гроші, які розповсюджували десятники, що працювали при сільраді.

З'являлися яскраві листівки.

Був я вже в п'ятому класі. Приходжу до школи, а при вході листівка. На ній товста свиня, рило — це пика-портрет Сталіна, що підриває земну кулю, а поруч двовірш: “Так є” і “Так буде”. Над входом великий, но-

венький синьо-жовтий прапор. Заходжу до класу — тиша. Учителька готується до уроку російської мови.

Під час уроку в клас зазирає офіцер. Вчителька, повернувшись із коридору, каже: “Это солдаты, снимают уже и флаг, и листовку”.

Тієї ж осені в село прийшли три повстанці до колишньої криївки, що була в господарстві фронтовика Юри Сороча. Хотіли забрати радіоприймач та деякі речі, бо вирушали далеко в гори на зиму. Охоронцем був брат Сороча. Господар пригостив їх свіжиною. Вони засиділися, а ви-зирнувши у вікно, побачили, що

Листівка повстанця “Сизого”

землю вкрив білий сніжок. “Тепер ніяк їти, бо буде новослідичка. Переночуємо у криївці, а завтра підемо, коли люди вже про-тпочуть стежки”.

Удосвіта криївку оточили 50 енкаведистів із кулеметами, гранатами, псами. Півдня переконували повстанців здаватися. Посиляли в криївку одинадцятирічного хлопця, потім господаря, але ті відмовилися.

Енкаведистів привів колишній гімназійний однокласник одного з повстанців, який переходив у цій криївці майже два роки.

Тепер показав, де треба копати, щоб потрапити у криївку. Енкаведисти хапали на дорозі людей, бо самі не хотіли копати, боялися потрапити під вогонь повстанських автоматів. Коли докопалися до дощок, почали кидати гранати. Повстанці пострілялися.

Минули роки. На місці криївки вирішили поставити пам'ятний хрест, саме там я розповів про ту листівку, бо знав, що її намалював один із загиблих на псевдо “Сизий”. То був хлопець із Косівщини на прізвище Радіш.

Через кілька місяців на Різдво мій друг Йосип Жигалюк каже: “Ти говорив про листівку, а вона тепер у мене є”. — “Звідки?!” — “Ії зберіг хлопець із сусіднього села Кропивиці, який ходив у наше село до школи. На прізвище Ференц”. — “Це мій однокласник”.

Розпитуючи всіх про “Сизого”, я дізнався, що його симпатією була моя сусідка Ганна Сиротюк на псевдо “Веселка”, яка тепер учителювала на Тернопіллі. Написавши їй листа, у відповідь отримав фотографію, малюнок і прощальний вірш “Сизого”.

Скільки їх — талановитих художників, поетів, інших геніальних українців пішло у незабуття через цю люту, скажену боротьбу за волю. Тепер у Верховній Раді розкошують колесніченки і ефремови, а етнічних українців лише 22. Хто відстоїть Україну? Але я вірю в наш добрий, працьовитий народ, який здатний на все, навіть на неймовірне.

Віктор ВОВК,
асоційований член Римського
клубу, президент УАРК

Із 19 до 21 вересня у столиці Канади м. Оттава відбулися Річні Збори та Конференція всесвітньої організації “Римський клуб”, що об’єднує політичних діячів, економістів, науковців, бізнесменів, чільних службовців міжнародних організацій, колишніх голів держав та урядів Європи та інших країн з усіх п’яти континентів, які переймаються актуальними проблемами людства — політичними, економічними, соціальними, екологічними, технологічними і культурними, та їхнім аналізом і прогнозуванням у контексті “світової проблематики”.

На 2013 рік Римський клуб налічує понад 80 дійсних членів із 35 країн, а також 29 асоційованих членів. Крім того, він має у своєму складі національні асоціації, що нині діють у 33 країнах світу (переважно в Європі, а також у США, Канаді, Японії, Індії, Австралії й Латинській Америці) з метою популяризації в них ідей клубу, а також адаптації й розвитку цих ідей на національному рівні у відповідь на виклики доби глобалізації. Дійсним членом Римського клубу є проф. Богдан Гаврилишин — відомий канадсько-швейцарський економіст з української діаспори, а серед асоційованих членів клубу є й один громадянин України — доктор Віктор Вовк, який також очолює його українську асоціацію. До речі, обидва українці взяли активну участь у заходах в Оттаві.

На цьогорічних Зборах Римського клубу обговорювалася його подальша робота з розробки двох фундаментальних для людства тем: “Якою має бути нова економіка?” та “Розведення/розщеплення розвитку економіки і зростання добробуту, з одного боку, та споживання природних ресурсів і забруднення Землі, з іншого, як відповідь на виклик “меж зростання”. Голоували на заходах

«Римський клуб» сприятиме підписанню Угоди про Асоціацію між Україною та Євросоюзом

співпрезиденти Римського клубу Ернст Ульріх фон Вайцекер (екс-голова парламентської комісії з питань глобалізації бундестагу Німеччини, а згодом ректор Каліфорнійського університету в США) та Андерс Війкман (багаторічний депутат парламенту Швеції та Європарламенту, академік Шведської королівської академії наук).

Українська асоціація Римського клубу (УАРК) скористалася нагодою Річних Зборів в Оттаві для порушення питання та лобіювання підтримки з боку членів і національних структур Римського клубу підписання Угоди про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Так УАРК направила до Римського клубу та його національних асоціацій офіційне Звернення щодо підписання у листопаді 2013 р. на саміті Європейського Союзу та країн “Східного партнерства” у Вільнюсі Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС.

Зокрема у Зверненні до Римського клубу УАРК та українські інтелектуали наголошують: “Ми звертаємося до Римського клубу, його дійсних, почесних та асоційованих членів, національних асоціацій із закликом у цей дуже важливий для України та Європи момент надати всляку підтримку Україні в її євроінтеграційних прагненнях та максимально вплинути на національні уряди країн ЄС з метою **забезпечити успішне підписання у Вільнюсі поглибленої Угоди про Асоціацію між Україною і ЄС з наступною невідкладною її ратифікацією в національних парламентах**, а в подальшому надати різнобічну професійну експертну допомогу для її успішної імплементації”.

На переконання УАРК, “успадкувавши від комуністичного режиму неефективну ресурсомістку еко-

номіку, вкрай занедбане довкілля та архаїчно-індустріальну суспільну свідомість, Україна за минулі роки не змогла самотужки повністю подолати негативні тенденції свого попереднього розвитку в складі СРСР. Проте сьогодні Україна знаходиться на порозі масштабних змін, що дає шанс модернізувати країну відповідно до існуючих в ЄС стандартів. У цьому контексті ми переконані, що адаптація **європейської моделі екосоціальної ринкової економіки** до потреб України в рамках євроінтеграційного процесу може бути одним із вирішальних чинників, що впливатиме на конкурентоспроможність країни в сучасну епоху, та має стати основою перспективної стратегії розвитку України в ХХІ ст.”.

У Зверненні до Римського клубу також відзначається, що успіх у запровадженні в Україні європейської моделі розвитку може мати надзвичайно глибокі, навіть революційні наслідки і для Росії. Повернення України до європейської сім’ї народів, більше того, досягнення успіху в переході на сучасні цивілізаційні рейки ХХІ століття, зокрема в сфері **сталого (екологічно і соціально збалансованого) розвитку** порушить фундаментальне пи-

тання в самій Росії: чи може вона повторити шлях України? Саме тому нинішній авторитарний режим у Кремлі намагається будь-що блокувати процес євроінтеграції України, вдається до всіх можливих засобів впливу на своїх партнерів у країнах ЄС, щоб запобігти підписанню Угоди про Асоціацію.

Звернення підписали відомі українські громадські діячі та інтелектуали: **Володимир ВАСИЛЕНКО** — правознавець-міжнародник, заслужений юрист України, Надзвичайний і Повноважний Посол України, представник України в ЄС і НАТО (1992—1995) та Раді ООН з прав людини (2006—2010); **Віктор ВОВК** — асоційований член Римського клубу, президент УАРК; **Іван ЗАЄЦЬ** — міністр екології та природних ресурсів (2000—2001), член РНБОУ (2000—2001), народний депутат України І, ІІ, ІІІ, ІV, VІ скликань; **Сергій КВІТ** — президент Національного університету “Києво-Могилянська академія”; **Сергій КОМІСАРЕНКО** — академік-секретар і член Президії НАНУ, Віцепрем’єр-міністр України з гуманітарних питань (1991—1992), Надзвичайний і Повноважний Посол України у Великій Британії (1992—

1998); **Юрій КОСТЕНКО** — міністр екології та ядерної безпеки (1992—1998), член РНБОУ (1994—1998), народний депутат України І, ІІ, ІІІ, ІV, VІ скликань; **Валерій КУХАР** — академік НАНУ, Віцепрезидент НАНУ (1988—93), Голова комісії з ядерної та екологічної безпеки при Президентові України (1995—2000); **Ярослав СОЛТИС** — банкір, заступник голови Правління Національного банку України (1998—2003); **Юрій ЩЕРБАК** — перший міністр охорони навколишнього природного середовища України (1991—1992), Надзвичайний і Повноважний Посол України в Ізраїлі (1992—1994), США (1994—1998) та Канаді (2000—2003); **Ігор ІОХНОВСЬКИЙ** — академік НАНУ, Перший віцепрем’єр-міністр України (1992—1993), народний депутат України І—ІV скликань, в.о. голови Українського інституту національної пам’яті (2006—2010) та інші.

На наше переконання, заснований понад 40 років тому Римський клуб відіграв і досі відіграє значну роль у формуванні цивілізаційного обличчя сучасного світу і особливо Європи. У складі клубу та його національних асоціацій чимало впливових представників політичної, наукової та бізнесової еліти Європи. А тому їхня підтримка напередодні вільнюського саміту ЄС може мати вагомe значення у впливі на національні уряди країн ЄС щодо успішного підписання Угоди про Асоціацію між Україною і Євросоюзом.

До речі, цьогорічні Збори в Оттаві вперше в цьому столітті відбулися в Канаді, оскільки щороку відбуваються в новій країні. Раніше вони відбувалися в Швейцарії, Індії та Румунії, наступного року відбудуться в Мексиці, а через рік — у Китаї.

«Геноцид очима митців»

Віра БОДНАРУК,
професор
Фото Лялі КУЧМИ

Виставку, присвячену 80-річчю Голодомору-Геноциду 1932—1933 р. в Україні, відкрили в Українському інституті модерного мистецтва (UIMM) у Чикаго 4 жовтня 2013.

Оглянути експозицію прибула архітектор Лариса Курилас,

проект якої під назвою “Пшеничне поле” обрали як “Пам’ятник Голодомору” у столиці Америки, Вашингтоні. Лариса Курилас докладно розповіла про свій проєкт, проілюструвавши його світлинами.

Ця зворушлива виставка, де представлено картини, присвячені визнанню геноцидів у світі, триватиме до 1 грудня 2013 р.

Зал, де відбулася доповідь

Частина виставки

Експозицію створили фахівці Чернігівського історичного музею імені Василя Тарновського. Вона розміщена в будинку на території садиби Ліндфорсів, де народилася Русова. Розділи експозиції присвячені родині — батькам, брату та сестрам, дітям, тут також розповідь про педагогічну, просвітницьку діяльність Русової в Україні й еміграції.

На урочистостях були присутні гості з Києва та Чернігова, викладачі та студенти столичних університетів ім. Бориса Грінченка, Михайла Драгоманова, заступник голови Жіночого центру “Спадщина” Надія Самуляк, письменниця, культуролог Галина Дацюк, народний артист України, Шевченківський лауреат кобзар-лірник Василь Нечепя, наукові співробітники музею ім. В. Тарновського та його директор, президент Національного комітету Міжнародної ради музеїв Сергій Лаєвський. За його словами, це перший музей спадщини Софії Русової такого рівня в Україні.

На святі виступив і фундатор музею, голова Благодійного фонду Софії Русової, депутат обласної ради Іван Чаус. Він давно плекав ідею відродження садиби Ліндфорсів, реставрації старовинної гончарної майстерні, зібрання матеріалів родини. І ось цей задум здійснився. Іван Чаус висловив вдячність всім, хто на початку 90-х відкривав майже забуту та заборонену в нас тему про видатну просвітительку Софію Русову. Особливо подякував правнукам, іншим родичам Софії Русової, які зараз мешкають за кордоном, але постійно підтримують контакт із фондом. Окресла експозиції музею — родинні реліквії, які представлені вперше і передані нащадками Софії

Музей Софії Русової відкрито на батьківщині видатної просвітянки

У селі Олешня Ріпкинського району Чернігівщини відкрився історико-меморіальний музей Софії Русової. Саме у цьому селі 15 лютого 1856 року народилася Софія Федорівна Русова (уроджена Ліндфорс), український педагог, письменниця, літературознавець, громадська діячка, одна з піонерок українського жіночого руху. А також активна діячка Київської “Просвіти”.

Русової з-за кордону. Це фото, листування, особисті речі, книги й оригінали рукописів, які існують лише в одному примірнику.

Окрема музейна кімната присвячена гончарству, адже батько Русової Федір Ліндфорс разом із її братом Олександром відкрили в Олешні гончарну артіль, і далі цю справу продовжили багато родин Олешні. В одному зі своїх листів, який зараз зберігається в музеї, Софія Русова вітала батька і брата з відкриттям цієї гончарної майстерні. Свої численні роботи для музею надав заслужений майстер України, відомий гончар Іван Бібік.

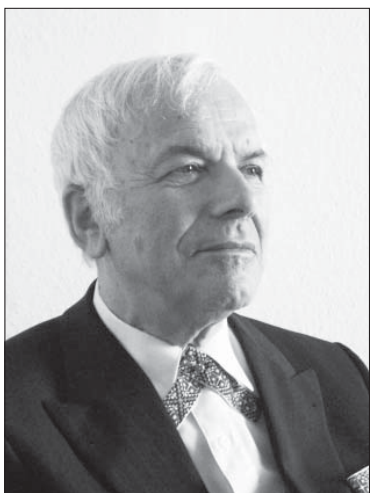
Поряд із садибою київські студенти посадили дерева на продовження відомої липової алеї, яку неодноразово у своїх “Спогадах” згадувала Софія Русова.

Того ж дня в Олешнянській середній школі відбулися урочистості з нагоди 20-річчя присвоєння закладу імені Софії Русової. Їхні учасники ознайомилися з виставками “Життєвий та творчий шлях Софії Русової у фотографіях і документах”, “Ідеї і традиції Софії Русової продовжують жити”.

Вл. інф.

Срезневський ХХ століття

8 жовтня 2013 року в Інституті української мови НАНУ відбулися круглий стіл “Українська мова на осі часу” та Урочиста Академія з нагоди 80-річчя члена-кореспондента НАНУ, доктора філологічних наук, професора Василя Васильовича НІМЧУКА.

го завжди мало. Мабуть, тому що він підіймав великі масиви давніх текстів, узагальнював їхній аналіз, писав монографії, укладав словники, читав численні дисертації. Він усе життя вчить молодь — на лекціях в університетах, на консультаціях в Інституті української мови, під час конференцій. Його образ не підпадає під визначення кабінетного вченого, схимника і аскета. В. Німчук був активним учасником товариства “безмежної відповідальності” “Мандрівник”, багато років їздив із колегами в подорожі Україною та Росією. Він багато років був співаком академічного хору Мальцева.

Василь Васильович Німчук доброзичливий, але дуже вимогливий професіонал. Він зробив у науці й для культури України дуже багато, а ще більше в нього планів. Дай Боже ювіляру часу здійснити задумане.

Творчого йому довголіття і міцного козацького здоров'я.

М. І. Степаненко, ректор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленки, доктор філологічних наук, професор:

— В. Німчук — людина світлої та натхненної душі, невтоленної жаги до праці, глибокий учений — фундатор наукової школи українського мовознавства, мудрий учитель і наставник молодих науковців.

Василь Васильович відомий в Україні та світі дослідник, знайний педагог, він розуміє сутність гармонії української мови, адже, пов'язавши з цим дорогим діамантом свою долю, вже багато років вдумливо, сумлінно, з великою любов'ю вивчає проблеми палеославістики, історії української мови, слов'янської ономастики, української діалектології та глоттогенезу, історії українського мовознавства, актуальні питання українського правопису — прокладає нові магістральні шляхи в цих наукових галузях, якими за ним крокують послідовники. Але разом із тим — Василь Васильович утілення гармонійної співрозмірності: між емоціями та розумом, між зовнішнім світом та внутрішнім еством, між те-

орією та практикою, для нас — взірць несхибного життєвого вибору, послідовної гуманістичної позиції, виробленої й примноженої поколіннями філологів.

Із-під пера В. Німчука у світ полинули понад 500 книг, зокрема монографії, підручники, словники, сотні статей. Василь Васильович — член редколегії та один із авторів енциклопедії “Українська мова”, засновник і головний редактор журнал “Українська мова”. А ще неперевершений оратор, чий виступи на численних наукових форумах завжди досконалі, новаторські, оригінальні, позначені глибокою духовністю.

Заслуги В. Німчука в царині лінгвістики, а за ними повсякденну невтомну працю й дослідницьку наполегливість засвідчують високі відзнаки: Державна премія АН УРСР імені І. Франка, Всеукраїнська премія імені І. Огієнка в галузі науки, ювілейна медаль П. Шафарика Кошицького університету (Словачина) та ін.

Н. М. Павликівська, завідувач кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені М. Коцюбинського, доктор філологічних наук, професор:

— Інноваційність мислення, жага нових знань, бажання допомогти, віра в колег і учнів, широта світогляду, різноманітність інтересів, ерудованість, патріотизм, подвижництво, глибока релігійність — усе це властиво В. Німчукові, особистістю непересічної і всебічно обізнаної.

Він органічно поєднує у собі риси працівника освіти за покликанням, креативну особистість і вдумливого дослідника. Мудрість і твердість характеру тісно пов'язані у Василя Васильовича з добротою й гуманністю. Пройдений до сьогодні шлях гідний глибокої пошани.

Бути учнем В. Німчука — велика честь і подарунок долі, бо всі ті, хто опановував під його керівництвом мистецтво бути науковцем, досягли значних висот. Учні Василя Васильовича намагаються по-всакчас наслідувати його в усьому, узявши за зразок ставлення до людей і своєї справи.

Б. К. Галас, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Ужгородського національного університету:

— Сходження В. Німчука до вершин мовознавчих, етнокультурних, славістичних досягнень — справжній науковий подвиг і яскравий приклад для молоді.

Науковці та освітяни Закарпаття з іменем В. Німчука пов'язують найкращі якості дослідника-філолога, педагога, громадського діяча, пропагандиста успадкованих духовних цінностей і новітніх здобутків у галузі україністики. Висловлюємо подяку Василю Васильовичу за титанічну інтелектуальну, організаційську, просвітницьку працю, яка відображає притаманне йому чуття єдиної української родини і глибоку любов до рідної домівки, до благословенного закарпатського краю з його казковою природою, неповторними людьми, унікальними говірками й розкішними піснями. Нині цей край — не terra incognita. Багато для нього зробив Василь Васильович своєю науковою діяльністю, наближенням до сучасників таких знакових постатей, як В. Довгович, О. Духнович, М. Лучкай, А. Волошин, І. Гарайда...

Г. М. Насенко, кандидат філологічних наук, доцент, Київський національний університет імені Т. Шевченка:

— Підготовка сучасного конкурентоспроможного філолога, освітянина, знавця й популяризатора рідної мови, нині має здійснюватися з огляду на виклики й вимоги постмодерного універсуму. Міцне теоретичне, емпіричне й методологічно-практичне підґрунтя для неї становить послідовне вивчення комплексу взаємопов'язаних різнопланових дисциплін, серед яких серцевина класичної освіти — історико-мовні курси.

Науковий доробок Василя Німчука змістовно підтримує всі предмети цього циклу. Вивчаючи старослов'янську мову, студенти не оминають дослідження й публікації однієї з найдавніших пам'яток писемності — Київських глаголических листків. Викладання історичної граматики української мови спирається переважно на теоретичну схему історії окремих підсистем, опрацьованої в академічній багатотомній історії української мови, де В. В. Німчук — редактор двох томів та автор багатьох розділів з історії морфології, синтаксису, лексики й фразеології.

Особливо значущі дослідження В. Німчука для курсу історії української літературної мови, адже вони звернуті до всіх періодів її буття, формування норм і стилів. Опрацьовуючи давньоукраїнський період, викладач мусить зважати на концепцію двох літературних мов Київської Русі й осмислення лексичного спадку того часу в сучасній українській мові. Під час студіювання середньоукраїнського періоду не оминати синтетичних праць з історії лексикографії, лінгвістики, і, найважливіше, — спеціально підготовлених до публікації текстів пам'яток. Їхній лінгвістичний аналіз, здійснений із діалектологічною проекцією, доповнює курси діалектології історичними ілюстраціями. Видана В. Німчуком хрестоматія з історії українського правопису — джерело для вивчення становлення норм української літературної мови.

Опановуючи методологічні настанови й методи сучасної науки, випускники університету звертаються до класичних зразків науково-полемічної творчості Василя Васильовича Німчука.

Підготувала **Ніна ГОРГОЛЮК**

чука, який 1963 року очолив відділ “пам'ятникарів”. Його заслуга не тільки в тому, що він як упорядник, автор досліджень і редактор був причетний до опублікування майже 2/3 усіх виданих томів у серії “Пам'ятки української мови”, яка нині налічує вже близько 30 томів, а насамперед у його координаційній діяльності, що полягала у доборі для опублікування найважливіших, найпоказовіших текстів. Саме В. Німчук на основі власного величезного досвіду та досвіду своїх численних попередників розробив універсальні для багатьох галузей україністики “Правила видання пам'яток, писаних українською мовою та церковнослов'янською української редакції” (К., 1995), дотримання яких забезпечує високий науковий рівень видань.

Н. Ф. Клименко, член-кореспондент НАНУ, доктор філологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту української мови НАНУ:

— В. Німчук — знаний у світі вчений. Вражає глибина його наукових розвідок, їхня різнобічність. Гідні подиву його здібності до вивчення іноземних мов. Мабуть, у цьому виявилися його вроджені закарпатські гени. Він блискуче володіє рідною українською літературною мовою, багатьма її діалектами, всіма слов'янськими мовами, угорською та ін. У дослідженні українського глоттогенезу Василь Васильович аналізував мови балканського союзу. Вражають його добрі знання давньогрецької мови.

В. Німчук каже, що він понад усе любить працювати. Рідко скаржиться на труднощі, завжди в нього все добре або дуже добре. Єдина його проблема — брак часу, йо-

Почесну грамоту Верховної Ради України членові-кореспонденту НАНУ, докторові філологічних наук, професору В. В. Німчукові вручив заступник голови ВР України Р. В. Кошулинський.

Привітали ювіляра ігумен монастиря св. Василя Великого отець Василь, народний депутат України І. Д. Фаріон, академік НАНУ М. Г. Жулинський, провідні лінгвісти — представники різних наукових центрів України.

До уваги читачів “СП” виступи на засіданні круглого столу “Українська мова на осі часу” та Урочисті Академії.

В. М. Брицин, заступник директора Інституту мовознавства ім. О. О. Потебні, доктор філологічних наук, професор:

— У стінах Інституту мовознавства ім. О. Потебні В. В. Німчук розпочав свій шлях у велику науку, захистив кандидатську й докторську дисертації, видав чимало ґрунтовних наукових праць, був завідувачем відділу, плекав наукові кадри. Саме тут відбувалося формування і наукове змушнення Василя Васильовича, тут він здобув заслужене визнання української та міжнародної наукової громадськості.

В. В. Німчук не тільки великий учений, дослідник давньоруської та старослов'янської мов, історії української мови, її діалектів та ономастики, історії української літературної мови, історії української лінгвістики, проблем української мови як конфесійної і т. ін., а також талановитий співак, багатолітній учасник академічного хору, добрий християнин, щирий патріот рідного краю, весела, дотепна і життєрадісна людина.

Г. А. Скрипник, директор Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАНУ, академік НАНУ:

— В. В. Німчук провідний і найавторитетніший науковець України, його праці, дослідження, розвідки — окраса сучасного мовознавства.

Наукова громадськість України високо цінує визначний внесок Василя Васильовича Німчука у вивчення давньоруської та старослов'янської мов. Щодо цього вагомими й резонансними у науковому світі стали праці, серед яких фундаментальні монографії “Староукраїнська лексикографія в її зв'язках з російською та білоруською”, “Мовознавство на Україні в XIV—XVII ст.”, і особливо “Давньоруська спадщина в лексичній українській мові”.

Гідна оцінка заслуг В. Німчука перед наукою — обрання його членом-кореспондентом НАНУ, нагородження премією ім. І. Франка, медаллю П. Шафарика.

П. І. Білоусенко, д.ф.н., професор кафедри української мови Запорізького національного університету:

— 40 років тому В. Німчука називали Срезневським ХХ століття, нині говорять про епоху Німчука в українському мовознавстві. Це учений зі світовим іменем, один із найвидатніших істориків мови нашої доби, у доробку якого понад 500 наукових праць.

З іменем В. Німчука тісно пов'язане розгортання студій про історію української мови й забезпечення джерельної бази її дослідження.

Н. В. Пуряєва, к.ф.н., старший науковий співробітник відділу історії української мови Інституту української мови НАНУ:

— Від самого початку і до сьогодні лінгвістична археографія пов'язана з іменем знаного в слов'янському світі українського мовознавця, історика мови В. Нім-

Фото Олександра Литвиненка

Член-кореспондент НАНУ Роман КУШНІР: «Реальної альтернативи академічній науці в Україні немає»

— 1976 року Ви закінчили Львівську політехніку (нині — Національний університет “Львівська політехніка”) і вже майже 40 років — у ІППММ, пройшли шлях від аспіранта до директора Інституту. Наукова діяльність повністю Вас заповнила?

— Мені цікаво проводити разом зі своїми колегами й учнями наукові дослідження з термомеханіки неоднорідних структур. Так сталося, що в Інститут я потрапив випадково, оскільки, навчаючись за спеціальністю “Прикладна математика”, не мав змоги вивчати основні базові курси з механіки деформованого твердого тіла, яка стала у подальшому моєю науковою спеціалізацією.

Перебуваючи після 4-го курсу на виробничій практиці на кафедрі, я дізнався, що молодий доктор наук із цієї установи — Юрій Михайлович Коляно, який того року очолював ДЕК на прикладній математиці, шукає студентів для роботи у створеному ним відділі термомеханіки. І вже з 1 грудня 1975 року я прийшов до нього у відділ на переддипломну практику і почав працювати під його керівництвом над своєю дипломною роботою.

Потім отримав запрошення в аспірантуру. Скориставшись цією нагодою, наполегливо працював над собою: відвідував спецкурси провідних науковців Інституту в ЛНУ імені Івана Франка, аби отримати наукові результати. Адаже потрапити тоді у колектив, який формували академік АН України Ярослав Степанович Підстригач, — це шасливий випадок і для мене, і для кількох десятків молодих випускників ВНЗ Львова та інших міст, які мали бажання займатися наукою.

Упродовж дев’яти років (від червня 1981-го) я пройшов під керівництвом академіка Я. С. Підстригача добру школу науково-організаційної роботи на посадах вченого секретаря ЗНЦ АН України та вченого секретаря Інституту. Цей період став для мене дуже важливим, бо, крім виконання нових науково-організаційних обов’язків, потрібно було займатися науковими дослідженнями, працювати з молодими науковцями.

— Ваше найбільше досягнення на науковій ниві?

— Я розробив метод узагальнених задач спряження для математичного моделювання, визначення і дослідження напружено-деформованого стану кусково-однорідних тіл із тепловими та залишковими деформаціями й дефектами. Цей метод ґрунтується на використанні сучасного математичного апарату — узагальнених функцій, що дає можливість значно сформалізувати побудову розв’язків прямих та обернених крайових задач для таких тіл. Відповідні задачі виникають під час дослідження теплового стану та спричиненого ним напружено-деформованого стану неоднорідних елементів конструкцій, які перебувають під дією значних теплових і силових навантажень. Як підсумок — докторська робота за спеціальністю “Механіка деформованого твердого тіла”.

Нещодавно минуло 35 років від дня створення Інституту прикладних проблем механіки і математики (ІППММ) ім. Я. С. Підстригача НАНУ — провідної науково-дослідної установи західного регіону України в галузі математики, математичних проблем механіки та математичного моделювання. Як окремий структурний підрозділ, цей Інститут постав ще раніше, на початку 1973 року, коли його засновник і перший директор, академік АН України Ярослав Степанович Підстригач організував на базі сектора математики і механіки Фізико-механічного інституту АН України та Львівського філіалу геофізики АН України Львівський філіал математичної фізики Інституту математики АН України. Про сьогодення Інституту, перспективи його подальшого розвитку та академічної науки загалом розповів директор Інституту, член-кореспондент НАНУ Роман Михайлович КУШНІР.

— Які наукові школи Інституту найвагоміші?

— В Інституті основні наукові школи сформував академік Ярослав Степанович Підстригач — з опису взаємозв’язаних процесів різної фізичної природи засобами механіки, термодинамічного і математичного моделювання (нині розвивається під керівництвом чл.-к. НАНУ Г. С. Кита і моїм) і професор Віталій Якович Скоробогатко — з теорії диференціальних рівнянь і математичної фізики (керівник — чл.-к. НАНУ Б. Й. Пташник).

— В Інституті переважають фундаментальні чи прикладні дослідження?

— Науковці Інституту проводять фундаментальні дослідження з сучасних проблем математики, математичного моделювання та математичних проблем механіки. Зокрема з алгебри і функціонального аналізу, геометрії і топології, диференціальних рівнянь і динамічних систем, математичної фізики та обчислювальної математики, механіки взаємозв’язаних полів, математичних проблем механіки тріщин і включень, а також математичних основ методів неруйнівного контролю. Серед них можна виокремити цілеспрямовані фундаментальні дослідження, за результатами яких формуються науково-технічні та інноваційні проекти, а також проекти за загальноакадемічними програмами прикладних досліджень (“Ресурс”, “Наноструктурні системи, наноматеріали, нанотехнології”, “Космомікрофізика”, з наукових космічних

досліджень на 2012–2016 рр. та ін.). Саме на їхній базі отримуємо важливі наукові результати прикладного характеру.

— У Бюлетені Західного наукового центру читаємо такі рядки у Вашій з В. Міщенком статті — “Тут (у ІППММ. — Б. З.) працює відомий в Україні і в світі науковий колектив, характерна особливість якого — поєднання високого теоретичного рівня досліджень із розумінням практичних запитів сьогодення”. Які це запити і в чому полягає “розуміння”?

— Теоретичні дослідження, які розвиваються в Інституті, спрямовані на формулювання нових математичних моделей і методів їхнього дослідження, що у подальшому можуть бути використані для моделювання реальних елементів конструкцій з урахуванням умов їхнього виготовлення та експлуатації. Такі прикладні застосування отриманих теоретичних результатів, як правило, здійснюються у співпраці з науково-дослідними установами технологічного профілю або безпосередньо з виробничими організаціями. Науковці Інституту розробили методику дослідження напружено-деформованого стану діючих елементів енергетичного обладнання за різних режимів їх експлуатації для оцінки ресурсу. Отримані результати пройшли апробацію і були використані під час розробки технології виконання ремонтних робіт у конкретних елементах енергообладнання Бурштинської ТЕС.

Виконання науковцями Інституту та його Центру математичного моделювання науково-технічного проекту “Розроблення підсистеми оперативного планування динамічних режимів роботи магістральних газопроводів для автоматизованого диспетчерського керування потоками газу в газотранспортній системі України” дало можливість на основі взаємозв’язаних математичних моделей, що описують фізичні процеси у трубо-

проводах, газоперекачувальних агрегатах, пластах-колекторах підземних газосховищ та інших об’єктах газотранспортної системи, сформулювати задачі оптимального керування газопотоками у таких складних системах, розробити алгоритми керування ними в реальних умовах і програмні модулі розв’язування окремих нестационарних задач. Отримані результати використані при розробці математичного та програмного забезпечення автоматизованої системи керування газотранспортною системою України і передані для їх апробації та використання розробникам цієї системи в Об’єднане диспетчерське управління ДК “Укртрансгаз”.

При виконанні науково-технічного проекту “Моделювання ходи людини з протезованою голілкою” розроблено математичне та програмне забезпечення, яке дозволяє розраховувати кількісні характеристики ходи людини на протезі голілки для їх використання при протезуванні. В основі проекту — створені в Інституті нелінійні математичні моделі для опису опорно-рухового апарату людини з урахуванням “природних” ритмічних, кінематичних і динамічних обмежень. Для обчислення характеристик ходи людини використується оптимізаційний підхід, який ґрунтується на принципі її енергетичної оптимальності. Розроблений на цій основі комплекс програм переданий в Український НДІ протезування, протезобудування і відновлення працездатності (м. Харків) для використання в системі автоматизованого протезування з метою комплексного та об’єктивного аналізу картини ходи та обґрунтованого ухвалення рішення щодо доцільності використання того чи того протезного пристрою, а також забезпечення реабілітаційних технологій нижніх кінцівок людини.

— У чому полягають “фундаментальні результати світового рівня” наукових шкіл із математичних проблем електромагнетизму та з функціонально-операторних і алгебраїчних методів?

— Дослідження з проблем електромагнетизму стосуються математичного моделювання у взаємозв’язку фізичних полів різної природи — електромагнітних, теплових, дифузійних і механічних, виникнення кожного з яких впливає на появу та поширення іншого. Вчені Інституту мають доробок із цієї проблеми, насамперед із розробки таких моделей комплексного

опису взаємодії цих полів засобами нерівноважної термодинаміки, а також — низки ефективних аналітично-числових методик для розв’язання сформульованих на їх основі крайових задач і проведення відповідного аналізу впливу згаданих вище полів на тепловий і напружений стани елементів конструкцій за реальних умов їх експлуатації. Отримані наукові результати добре знайомі в Україні, і за її межами, опубліковані у монографіях і численних наукових статтях. Вони увійдуть до багатотомної “Енциклопедії з температурних напружень”, яка наприкінці цього року побачить світ у провідному світовому науковому видавництві “Springer”.

Такі ж, добре знайомі у науковому світі, наукові результати отримали вчені Інституту з розробки функціонально-операторних і алгебраїчних методів. Створення теорії лінійних операторів і функціонального аналізу було одним із основних досягнень математики ХХ століття. Ці методи дозволяють на єдиній математичній основі описати багато процесів у навколишньому світі — від функціонування живої матерії до квантової фізики. Одним із центрів творення цієї галузі математики був довоєнний Львів і школа Стефана Банаха. Серед завдань новостворюваного Інституту прикладних проблем механіки і математики (насправді воно було матеріалізацією мрії Я. С. Підстригача) — завдання поновлення світового рівня досліджень у цій галузі у Львові. Спільно з математиками Львівського національного університету імені Франка та НУ “Львівська політехніка”, запрошеними молодими і досвідченими математиками з інших міст в Інституті вдалося сформувати осередок фахівців найвищої кваліфікації, які отримали визнання світовою науковою спільнотою нові результати із розвитку теорії банахових просторів, із виявлення методів функціонального аналізу нових властивостей руху квантових часток у сильних полях. Наші науковці брали участь у спільних проектах із американськими, німецькими, французькими колективами, результати опубліковано у провідних міжнародних журналах.

— Як “прихилити” керівників різних рівнів до потреби дбати про науку, про навчання талановитої молоді?

— Передовсім має змінитися позиція урядовців. Без вкладання коштів у наукові дослідження, без створення належних умов для відбору здібних до наукових досліджень молодих людей і забезпечення їх навчання і відповідних умов творчої праці, не буде перспективного розвитку нашої держави. Кожний керівник має розуміти, що лише притік у його колектив здібних молодих людей — запорука розвитку його організації та її подальшої перспективи. Така позиція домінуюча у провідних країнах світу, такою вона має бути і в Україні. Ця позиція добре реалізується у наших організаціях, які працюють в ІТ-сфері.

Спілкувався
Богдан ЗАЛІЗНЯК

Інститут прикладних проблем механіки і математики

Надія КИР'ЯН
Фото автора

Це книга-храм

— Миколо Андрійовичу, Ви підготували до видання неординарну книжку “Мій Шевченко”, яка існує поки що в одному примірнику. У переддень 200-річчя поета, можливо, вдасться видати її хоч невеликим накладом?

— У книжці не повний текст “Кобзаря”, я вибрав найсильніші, найгостріші уривки з творів Шевченка, так би мовити, емоційні згустки. Вибрав їх 18 років. Працював в архівах, шукав відповідну літературу. До кожного із 40 уривків додано моє метафоричне есе і по кілька малюнків: основний і збільшені фрагменти (деталі). Есе писав рік. Книжка перемогла на конкурсі “Художники книги”, нагороджена дипломом. Тут понад 200 кольорових ілюстрацій.

Один примірник ми видали удвох із братом, він нам обійшовся у 80 тис. грн. У вартість увійшло сканування, уся підготовча робота. Хочу, щоб ця книжка пішла в люди. Нині зацікавлених у виданні ще не знайшов.

Один росіянин, коли подивився на цей витвір, сказав: “Тепер я куплю “Кобзарь”. Ця книжка задумана як ритуал храму. Ще в дитинстві я помітив, що моя мати, бабуся, хоч мали невелику освіту, коли приходили з храму, то ставали зовсім іншими людьми. Із храму виходять добрими, смиренними, намагаються не чинити зла. Так впливає мистецтво: фрески, янгольський спів, церковний ритуал. “Мій Шевченко” — результат осмислення незбагненої широти і глибини Тарасових думок. Шевченко для мене — не кріпак. Це Божа людина. Якби був кріпаком, не став би таким поетом. Не був і революціонером. Революція — це кров. Несправедлива.

Шевченко оспівав жінку, матір, жіночу долю. У нього генетично закладено культ Праматері. Треба бути генієм, щоб це відчувати. Раніше на землі був культ Матері, якому мільйони років, — це був золотий вік. Прамати для мене — друга іпостась після Бога-творця. Вона продовжує життя. Прамати не може бути аморальною, нерозсудливою, зажерливою. Вона наділена величним космогонічним почуттям істини. У часи культу Праматері не було воєн. Чоловіки не сміли робити того, що дозволяють собі після шумерського періоду, коли встановили чоловічий лад. Чоловічий рід так загордився, що його представники уявили себе посередниками Бога на землі. Царі, вельможі, інші хами закріпачили людей. Ці гвалтівники прийшли до влади, осміявши культ Матері. Невігласи-меншиковці та їм подібні почали загарбувати чужі землі, палити батурини. Це триває й сьогодні. Таких треба знищувати. Це правильно і справедливо. У цьому сенсі я міг би сказати, що Шевченко — бунтар.

Конструкцію книжки можна показати на прикладі. Ось уривок із поеми “Гайдамаки”. У моєму есе я порівнюю Гонта з мучеником Себаст'яном, якого теж закатували.

Мученик Себаст'ян під стрілами у Тиціана — Гонта! Повстав за правду, став на повний зріст у сповіді одному небу. Через кров свою святу подвійну вчинив офіру. З'єднав послання знаку Бога і Дух живий Землі у лицарському дійстві. І розп'ятий був. Його у катуванні сміх — сміх на су-

Не сотвори раба

Нещодавно наш тижневик вітав народного художника, живописця, графіка, дійсно-го члена Академії мистецтв України, лауреата Державної премії України імені Тараса Шевченка Миколу СТОРОЖЕНКА з 80-річчям. Роботи Миколи Андрійовича вирізняються творчими пошуками, образністю, глибоким філософським осмисленням життя. Своїми знахідками, відкриттями художник поділився з нашими читачами.

воях пам'яті, жертвний сміх уже без тіла. У думу-пісню в угоду небу перейшов, як Бог пізнав у Авраама віру, його жертвну офіру — і простив. Поета воля — його слово: не кричить. То воля Божя. Гонта драма і дійство. І н'є свою він, а не кров людську. (Шевченкові закидали, що у “Гайдамаках” багато крові. Шевченко відповів на те: не вашу, а свою кров п'ю і віддаю, — коментує автор есе). Так Авраама жертвна сповідь у культурі предків. Вогонь і кров — є дух народу. Правди меч у лаврах. Тож із Мойсея здобула джерельну воду в пустелі для народу.

До есе ілюстрація, де зображений Гонта, і її фрагменти. Він у пориві — чи то регіт, чи то плач — складне внутрішнє почуття. Ми повинні мати в собі таку силу, як мав Гонта. Щоб офірувати і розуміти цей зв'язок між землею й небом. Тільки тоді можемо діяти. А інакше будемо спати, спати і спати.

Далі уривок із Шевченка: *Поцілував мертвих в очі, // Хрестить, накриває // Червоною китайкою // Голови козачі. // Розкрив, ще раз подивився... // Тяжко-важко плаче: // “Сини мої, сини мої! // На ту Україну // Дивіться: ви за неї // Й я за неї гину. // А хто мене поховав? // На чужому полі // Хто заплаче над мною? // Доле моя, доле! // Доле моя нещаслива! // Що ти наробила? // Нащо мені дітей дала? // Чом мене не вбила? // Нехай вони б поховали, // А то я ховаю.*

Образ Пророка поданий у мене як маленьке дитя. У правій руці в нього меч, у лівій — свічка. Бо пророки — невмирущі, вічні. І тому дитя — це по суті слово — і поета-деміурга Тараса Шевченка. Воно як композиційний елемент у мене майже скрізь.

Образ Прометей у мене — також дитя, прикуте до скелі. Воно красиве, великооке, золотоволосе — пророче і сильне духом, якого ніхто не може збороти. Все проти нього, а воно нездоланне. Дитя ніхто не розчавить: ні імператор, ні цар. Коні, які на картині — теж проти нього. Тут коні — державний механізм, кінь, осідланий державниками. Через ошкірені зуби я показую тоталітарність.

— *Зазвичай коня уявляють гарним, лагідним.*

— Справді, кінь гарна істота, вона служить людині. Але все залежить від вершника. Тут кінь, який служить сатрапам.

Музей — це також храм

— Хочу сказати кілька слів про музей Шевченка. Це мене дуже турбує. У 1980-х роках зробили капітальний ремонт Київського національного музею Тараса Шевченка. Проект художника Гайдамаки втілював Солодов. Ідея була така, що струни бандури, кобзи пронизували весь дух експозиції і дизайну всіх залів. Я не проти того, щоб нині щось покращити, але втручатися так кардинально, як зробило нинішнє керівництво, не можна.

У залі слави Шевченка були виставлені всі “Кобзарі”, видані по всьому світу. Цього залу по суті немає. Спочатку перекрили ганебною експозицією, де були просто шаржі на Тараса Шевченка. А

вдруге — рекламними щитами. Там мозаїчна триметрова постать Тараса Шевченка моєї роботи (1985 рік). Мозаїка унікальна. Я мислив його як українського Сократа. Нині цей образ закрили. Мене навіть ніхто не повідомив. Це мені нагадує часи, коли розбили вітраж Алли Горської “І будуть люди на землі” в Київському університеті.

В одному із залів — іконографія, в іншому — об'ємна будійська скульптура. Гарні речі. Але для них є інші музеї. Треба, щоб усі проекти, пов'язані з Шевченком, відкрито обговорювалися. Шевченко, музей — це вічна справа.

У дизайні Канівського музею також ні теплоти, ні знахідки, яка б відповідала образу Тараса, немає. Творець храму має бути піднесеним у видінні. А музей — це також храм.

Творити піфагорів, гермесів, орфеїв

— *Ви понад 40 років навчаєте студентів, створили власну майстерню. Яка вона?*

— Школа має репрезентувати обличчя держави. Якщо немає школи — нема й держави. Якщо школа космополітична, то держава також нема.

Треба, щоб школа давала три начала: емпіричне, інтелектуальне, сакральне. Тоді буде вільна людина. А в наших школах учня принижують оцінкою, скеровують на рабство. Роль учителя — лише дати знання з конкретного предмета.

Школа має представляти культуру: музику, слово, образотворче мистецтво, театр. Треба, щоб наша школа якістю, постановкою питання через фахові дисципліни піднялася до рівня планетарної дії. Усім відома, наприклад, голландська мистецька школа, німецька школа музики. Такі школи підносять на висоту націю, народ. Треба вводити глибинні дисципліни. Наша земля має прадавню історію. Школа повинна включати археологічно-генетичні начала. Щоб випускники були наповнені величчю. Я у своїй майстерні храмового живопису, створений 1993 року, сповідую принцип “не сотвори раба”. Школа спрямована на творення понять. Єгипет досяг через школу вічності, саме через таких людей, які жили поняттями. Вони створили такі чудодійні образи, як, наприклад, сфінкс. Треба творити

піфагорів, гермесів, орфеїв, які б жили державою. Держава повинна ввести понятійні образи музичні, балетні, образотворчі, математичні тощо. Щоб мислення в кожного учня було астральне. Якби ми мали скрізь такі школи, то держава була б інша. І господарство тоді буде розвинене. Зразок — Японія. Інтелект — рушійна сила й індустрії, і сільського господарства.

У нас є величезні духовні цінності. Народна пісня — невичерпне джерело. Так само образ козака Мамає. Якщо розшифрувати цей код, на цьому ґрунті створити нову форму — то велике мистецтво. Бо у формі є й великий зміст.

— *Чи є взаєморозуміння зі студентами?*

— Бог посилає мені хороших студентів: чистих, добрих, розумних. Я їх надзвичайно люблю. Як засієш, так і пожнеш. Непросто було в академічному світському виші створити сакральну ідею — майстерню. Академічне розуміння — відображаю те, що бачу. Сакральне — відображаю те, чого не бачу. Я не зразу зумів це поєднати. Допомогли поняття: бароко, Візантія, академічне начало, іконостас. Візантія дала за дві тисячі років намолену культуру, видіння образу, технологію і стильову ознаку. Бароко (зокрема українське) дало зв'язок між ними, воно поєднує зриму і незриму. Полярність між небом і землею утворює дуже цікаву вертикаль. Тут безмежний простір для уяви: як оземлити те, що вгорі, або онебити те, що на землі. Третій аспект — іконостас, це несподівана знахідка. Виявилось, що він включає й композиції, навіть багато композицій. Беремо вічні теми і творимо в системі іконостаса. Не відкидаємо традицій академічного стилю. Живопис, рисунок несуть загальну всесвітню культуру.

Людині зайвого не треба

— *Над чим зараз працюєте?*

— Пишу картину “Передчуття Голгофи”. Епізод Таємної вечери — син Божий омиває ноги простим рибалкам, які стали дванадцятьма апостолами. Це і є найвища мораль. Уявіть, що наш президент омиває ноги своїм міністрам або комусь іншому, нижчому за рангом. Тут ідея смирення наших керівників. Цього смирення у них насправді немає. А якщо відсутня мо-

раль, тоді дозволено все. Тоді немає ні законів, ні управи, бо немає внутрішньої конституції. Треба йти, як Махатма Ганді, до стражденного. Це шлях до істини, справедливості. Людині зайвого не треба. Накопичені багатства віддай школам, дитсадкам, учителям, на розвиток літератури, мистецтва. Як Перікл у Греції. То був світлий період, бо правитель думав про народ. А в наших правителів нині свідомість отруєна, почуття роз'їдає корозія.

Ісус, миючи ноги рибалкам, каже: “Шоб і ви мили”. У нинішньому житті це не означає, що треба йти на розп'яття. Просто робити добрі справи. Як ваша газета, яка одна з найкращих. Прочитавши її, хтось може, стане кращим. У цьому зміст життя, а не в тому, щоб загарбати чуже. Так учили Шевченко, Сковорода, інші велетні духу.

— *Якою Ви бачите українську перспективу?*

— Якби не відстрілювали нашу елітарну думку, найкращих людей, уже б жили зовсім по-іншому. Але тільки-но підростає нове покоління, яке смілить патріотично, по-державному, щоб стати біля керма, як правило таких людей знищують. Згадаймо долю В'ячеслава Чорновола, Вадима Гетьмана та ще багатьох.

Україна надзвичайно сильна генетичним потенціалом. Співаків, математиків, науковців, військових вона постачає на весь світ. У неї колосальний духовний ресурс. У нас усе є: мораль, інтелект, розум, дух. Історія і навіть праісторія. Не вистачає еліти, середовища, що виховувало б месій, могутніх людей із державним мисленням.

Однак хочеться вірити, що нарешті це станеться. Побачимо, що покаже Євросоюз.

В основі — духовна єдність — Родина Вас підтримує?

— Позналилися з Раїсою на концерті Бориса Гмирі. Вона сиділа попереду мене. Повернулася — я вперше побачив у профіль її обличчя — і закохався.

Із перших днів відвідував Клуб творчої молоді, де збиралися шістдесятники. Алла Горська попросила, щоб я прихистив у себе в майстерні Миколу Холодного. Якось той повів мене в Київський університет, там зустрів цю дівчину. Я сказав, що бачив її на концерті й хочу намалювати. Вона погодилася. А кольоровий портрет, такий, як уперше її побачив, намалював аж через 30 років.

Ми одностудії. Вона, як і я, вболіває за Україну, за Шевченка. Протидіяли, як могли, тому, що тоді творилося. Духовна єдність збереглася до сьогодні. Ми однаково бачимо й нинішні проблеми. Це дуже важливо.

Раїса Олександрівна — прекрасний український філолог. Усе життя працювала в київських школах, надзвичайно любить свою справу. Впроваджувала на уроках спів (знає тисячі пісень), драматургію, вистави. Створила кабінет, де був український одяг, рушники, прядки тощо. Усе це було під заборорою. Її за це обзивали бандерівкою. То був період Ліни Костенко, Івана Драча, Миколи Вінграновського. Тоді цікавилися літературою, цим жили.

За українські погляди переслідували, ми пережили нелегкі часи. Творчі заробітки “обрубали”. Сиділи без копійки. Усе перетерпіли.

Є в нас син Максим, 45 років. Закінчив Київський художній державний інститут, тепер розписує Успенський собор. Хороший живописець.

Ольга КУШНІРУК,
кандидат мистецтвознавства

Феномен Мирослава Скорика

У столиці з ініціативи Національного порталу академічної музики “Music-Review Ukraine” відбулася яскрава мистецька імпреза — міжнародний фестиваль “Дні музики Мирослава Скорика”, присвячений 75-річному ювілеєві від дня народження видатного українського композитора сучасності, де за участю відомих виконавців прозвучали опера “Мойсей” за поемою Івана Франка, балет “Каприси долі”, поема-кантата “Гамалія”, “Карпатський концерт” для оркестру, камерні композиції, низка інструментальних концертів, а також твори митців, представників композиторської школи Скорика — Ганни Гаврилець, Володимира Зубицького, Івана Карабиця, Олега Киви, Олександра Козаренка, Євгена Станковича, Віктора Степура, Богдана Фроляка. Цим матеріалом наша газета приєднується до всіх віттань ювіляра, зичить йому міцного здоров’я і творчого натхнення.

У сучасному музичному просторі України постать професора Мирослава Скорика знама, шанована, належно оцінена державою: насамперед це композитор-Майстер зі своєю манерою письма, чия музика відома і прийнята суспільством, яка творить сьогодення і нас у ньому. Водночас це і композитор, котрий виконує свої твори як диригент і піаніст, зокрема триває давня творча дружба між Скориком і Львівським камерним оркестром “Академія”. Інша іпостась митця пов’язана з педагогічною діяльністю — вихованням майбутніх композиторів у Львівській національній музичній академії ім. М. Лисенка та Національній музичній академії України ім. П. Чайковського, а існування композиторської школи Скорика на сучасному музичному кону України — незаперечний факт результативності торованого напрямку. Для ширшого загалу менш відомим є музикознавчий спадок пана Мирослава — монографії “Ладова система С. Прокоф’єва” (К., 1969) та “Структура і виражальна природа акордики в музиці ХХ століття” (К., 1983), за першу з них йому присвоєно науковий ступінь кандидата мистецтвознавства. Але найголовніше, це, мабуть, здатність маестро постійно перебувати в художньому пошуку, шукати і знаходити можливості самореалізації, творити свій універсум, спрямований до людської душі й розуму.

Говорячи про Мирослава Скорика, найперше спливає на думку його знаменита “Мелодія” з музики не такого популярного, як вона, фільму “Високий перевал” Володимира Денисенка. З часу його виходу на екрани 1982 року вона зажила самостійним життям, причому в різних виконавських варіантах, як-от, приміром, для віолончелі соло її вдало інтерпретував Олександр Пірієв, або вже хрестоматійними стали варіанти для скрипки і фортепіано, чи у розкладці для струнного оркестру, та навіть вона існує у вокальному трактуванні: з дібраними словами її озвучила Оксана Білозір. “Мелодію” можна почути в аудиторіях музичних училищ і з високої сцени, в радіоєфірі і з рук вуличного музики, по телебаченню і в ресторані на замовлення... Це свідчить про справжню народну популярність твору Мирослава Скорика, в якому поєдналися душевність, ліричний роздум, схвилюваність внутрішнього поривання і зажура сповідальності.

З іншого боку, його стильово різнопланова творчість, сама художня постать Скорика як “homo ludens” привертає постійну увагу наукового осмислення музикознавців і критиків. Зокрема з недавніх набуток: він став героєм ґрунтовної монографії Любові Кияновської “Мирослав Скорик: портрет мистця у дзеркалі епохи” (Львів, 1998) та її другого доповненого видання “Мирослав Скорик: людина і митець” (Львів, 2008), головною дійовою особою наукових збірок на його пошану Львівського вищого музичного інституту ім. М. Лисенка (1999) та Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського (2000). За кордоном американський дослідник Віктор Марків опублікував працю “The Life and Solo Piano Works of the Ukrainian Composer Myroslav Skoryk” (“Життя і фортепіанна творчість українського композитора Мирослава Скорика”, 2010), що є в багатьох поважних книгозбірнях, зокрема, в бібліотеці Кембриджського університету. Минулого року в Києві Катерина Івахова захистила кандидатську дисертацію про фортепіанну творчість маестро в дидактичному аспекті. Із давніших робіт, що стали принциповими початками пізнання

його художньої особистості, — окремий нарис Юрія Щириці із серії “Творчі портрети українських композиторів”, статті Оксани Шевчук (“Особливості відбиття фольклору в інструментальних творах М. Скорика”) і Яреми Якубака (“Форма інструментальних речитативів М. Скорика”). Наведені лише кілька праць начочно демонструють інтерес наукової громади до написаної митцем музики.

Мирослав Скорик належить до покоління 1960-х років, котре після хрущовської “відлиги” внесло струмину творчого неспокою в українську музичну культуру, в стильовому відношенні проявившись, з одного боку, в авангардних пошуках (В. Сильвестров, Л. Грабовський, В. Годзяцький, В. Загорцев), а з другого — в радикалізмі іншого порядку, тенденції неофольклоризму, прикметній зацікавленню архайчними шарами фольклору і глибокому їх переосмисленню крізь призму новітнього композиторського бачення. Поруч зі Скориком новий напрям розробляли тоді Леся Дичко (кантата “Червона калина”), Леонід Грабовський (присвячені Л. Ревуцькому “Чотири українські народні пісні” для хору і симфонічного оркестру), Богдана Фільц (“Закарпатські новелети”), Левко Колодуб (“Дві українські карпатські рапсодії”), Євген Станкович (фольк-опера “Цвіт папороті”), деякі інші.

Резонансною з такого огляду виявилася співпраця Скорика з Сергієм Параджановим над фільмом “Тіні забутих предків” (1964) за повістю М. Коцюбинського, до якого він написав музику, зумівши ввести її одним із головних компонентів образної структури немеркучого зразка “поетичного кіно”, який увійшов у десятку кращих фільмів усіх часів і народів! Побачивши стрічку, ві-

домий класик радянської музики Дмитро Шостакович написав молодому колезі листа, привітавши із вдалою роботою. В швидкім часі потім в творчому портфелі композитора з’явився “Гуцульський триптих”, заснований на музичному матеріалі фільму оркестровий твір, що і сьогодні цікавий.

Для Скорика, уродженця Галичини, близьким є фольклорний первень карпатського регіону з притаманними йому самобутніми ладо-інтонаційними особливостями. Тому цілком природно в період схильності до неофольклоризму з-під його пера з’явився новаторський для українського мистецтва на початок 1970-х років “Карпатський концерт” для симфонічного оркестру. У ньому, за висловом Л. Кияновської, “народнописане ядро істотно інтелектуалізоване, доповнене і переосмислене крізь призму численних інших стилістичних тенденцій, насамперед через ідею джазової імпрізації, а попри те і через експресію барокової концертності”. Твір одразу здобув велику популярність, став відомим на союзному рівні, особливо після публікації партитури московським видавництвом “Советский композитор” 1975 року.

Наступним стильовим орієнтиром для Мирослава Скорика виявилася тенденція ретроспективізму, що відбилася у зверненні до старовинних форм, опрацьованих митцем, як, наприклад, партита, інструментальний концерт або ж у прямому зв’язку з нотними текстами минулими — розшифровці для камерного оркестру Львівських лютевних табулатур XVI століття. Обираючи для роботи партиту — циклічну форму, що складається з різних частин за принципом контрасту, композитор пропонує різні виконавські склади для їхнього виконання (струнний, симфонічний оркестри, фортепіано соло, струнний квартет, квінтет духових інструментів). Так само щоразу інакшою постає сама модель партити, наприклад, Третя складається з “Прелюдії”, “Ніби вальсу”, “Пасторалі”, “Каприччіо”, “Постлюдії”, частини Четвертої партити для симфонічного оркестру називаються “Звучання”, “Ритм”, “Контрасти”, “Речитатив”, формуючи програмний цикл із філософським забарвленням.

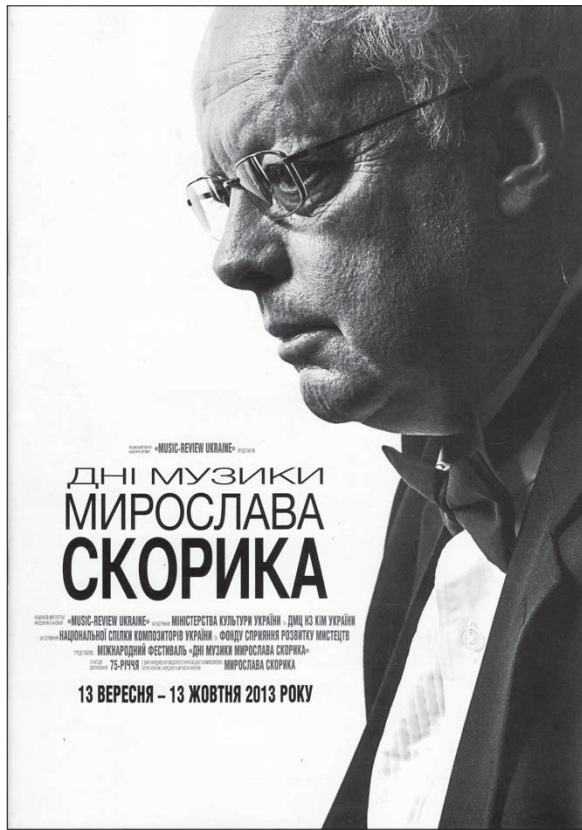
На початку 1980-х років художній світогляд М. Скорика спрямовується в бік неоромантизму, сфера ліричного, почуттєвого стає визначальною для його творів того часу. Це пояснюється змінами в загальноєвропейському музичному мисленні через втому слухачської аудиторії від повсюдних авангардних пошуків, цю ситуацію Л. Кияновська влучно називає “перевтомленим стилем” останньої третини ХХ століття.

Справжньою художньою подією в Україні стала прем’єра сповненого драматичної експресії і філософської глибини Концерту для віолончелі з оркестром (1983) М. Скорика у виконанні Марії Чайковської та Державного симфонічного оркестру УРСР під орудою Юрія Никоненка. За цей твір композитор був удостоєний звання лауреата Державної премії УРСР ім. Т. Шевченка. У біографії митця віолончельний концерт ознаменував творчий перелом, від якого дедалі помітнішим у його музиці стає тяжіння до типової для ситуації постмодернізму інтертекстуальності, тобто діалогу у своїх партитурах із чужим словом. Так з’явилися оркестрові транскрипції “24 каприсів” Н. Паганіні, Третій фортепіанний концерт, Фантазія на теми пісень “Бітлз” для струнного оркестру, джазові парафрази творів Л. Бетховена для двох фортепіано, деякі інші твори.

На початку нового тисячоліття авторський доробок М. Скорика поповнився оперою “Мойсей” за І. Франком, що була поставлена на оперних сценах Львова, Києва, Варшави, Нью-Йорка, духовними композиціями — Літургією, Реквіємом, псалмами.

Прикметно, що один із концертів фестивалю “Дні музики Мирослава Скорика” водночас відкривав традиційний осінній міжнародний музичний фестиваль “КиївМузикФест”. Нинішній присвячувався постаті Тараса Шевченка напередодні 200-ліття від дня народження поета, що святкуватимуть українці наступного року. Відбувався вже двадцять четвертий раз і до нього пан Мирослав безпосередньо причетний як художній керівник упродовж понад десяти років. Вершинним виконанням цього авторського вечора стала поема-кантата “Гамалія” за Шевченком (2003), репрезентована Національною хоровою капелю України “Думка” (художній керівник Євген Савчук) та Національним симфонічним оркестром України під орудою колишнього киянина Федора Глуценка. За принципами втілення свого задуму твір мав ефект значно більший, ніж просто вдало написаний, його духовна наповненість завдяки поезіям Кобзаря в єдності з музичним рядом формувала й виражала інтелектуальну, виразно національно-забарвлену ауру, сягнувши рівня громадянського звучання. Такою глибокою і багатогранною є музика нашого сучасника, українського композитора Мирослава Скорика.

Михайло МИХАЛКО

Як я став націоналістом

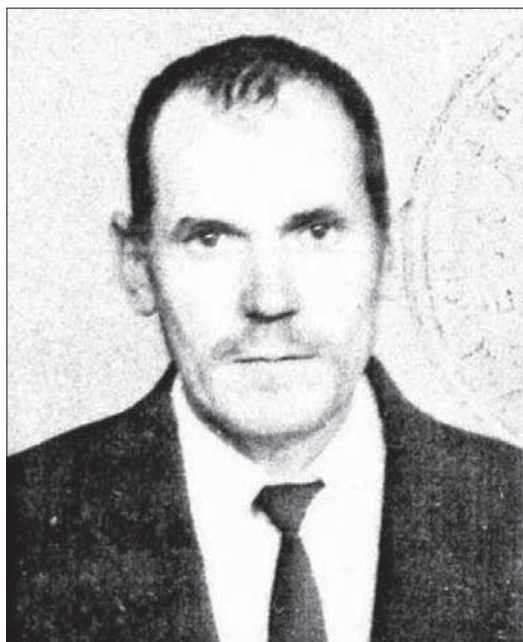
1985 року на одному з допитів у Лук'янівській тюрмі капітан КДБ поставив мені запитання, на яке я не зміг відповісти: “Як могло статися, що Ви — син батьків родом зі східних областей України, почали виготовляти листівки націоналістичного змісту?” А мені й самому це цікаво. Тому спробую у цьому розібратися.

Я, Михайло Юхимович Михалко, народився 11 листопада 1940 р. у Києві на Деміївці. Зараз у будинку, де я виріс, працює Київська міська організація Товариства “Меморіал” імені Василя Стуса. Мешкали ми у підвалі того ж під'їзду, де знаходиться “Меморіал”, у квартирі 39. Це був останній будинок Києва. Далі йшли поля аж до села Красний Трактир (зараз на його місці розташований Національний выставочний центр).

Серед відомих людей, які мене оточували з дитинства, був лікар Рурський, що мешкав у приватній садибі поруч. Він мав пишні запорозькі вуса і розмовляв винятково українською мовою (подейкували, що лікар був позашлюбним сином композитора Миколи Віталійовича Лисенка). Із Валерієм Лобановським гаяли у футбол. Він мешкав за 300 м на Ново-Дівичому провулку і приходив грати у наших ярах. Пізніше я дізнався, що цей “рижий” був небожем Першого секретаря ЦК комсомолу України. Тоді він учився в українській школі № 38, але до кінця життя залишався російськомовним. Відомо, що Перший секретар ЦК комсомолу України Бойченко написав книгу “Молодість”, у якій оспівав розгрім українських комуністів 1919 року.

Моя мати, Лідія Гнатівна Луговська, народилась у Ялті. У два місяці залишилася сиротою і виросла на українських звичаях у селі Атюша на Чернігівщині. Лише після її смерті 2001 р. в архіві Криму нам вдалося з'ясувати за церковними записами Ялти справжній рік її народження — 1910 р. У 8 років маму віддали в найми і вона сама собі заробляла на життя. Маючи гарну пам'ять і гострий розум, всотувала не лише багатющі народні фольклор, звичаї, традиції, а й церковні традиції і служби православних монастирів, де певний час проживала з черницями. Я ніколи не чув від неї російських слів. Крім української, трохи розуміла єврейську мову, якої навчилась, наймитуючи в єврейських родинах Конотопі і Борзни. Завжди вчила мене не дозволяти, щоб до мого прізвища Михалко додавали літеру “в”. Мама ніколи не виявляла зневаги до людини через її національність, але не терпіла окремі вади. У російському селі Шалигіно на Сумщині її вразила різниця між побутом українців і росіян, коли стала свідком діалогу дитини зі старим дідом — суцільні матюки з обох сторін. Комуністів не любила за знущання над Церквами і вірянами, за голодомки і голодомори, розповідала мені багато випадків із життя. Вона навчила мене пишатися українським.

Мій батько, Юхим Андрійович Михалко, народився 1907 р. в селі Алтинівка на Сумщині, за фахом столяр, любив історію України, захоплювався читанням документальних історичних книжок про запорожців. Був із родини хліборобів. У них було мало власної землі, тому жили обробітком орендованої. Малоземель-

ні середняки, їх репресували як куркулів. Така несправедливість викликала спротив. Не дивно, що у батька 1931 р. знайшли зброю, за що відбував покарання на будівництві Білмор-Балтійського каналу, зокрема на прокладанні Парандовського тракту. У таборі батько дружив з Олександром Івановичем Куликовим — секретарем А. І. Мікояна. На жаль, не усвідомлював, що маю можливість з'ясувати у батька як у посереднього учасника історичних подій правдиву інформацію, щоб мати можливість передати її в майбутньому фахівцям-історикам. Запам'яталося лише, що в таборі батька загинуло 15 тисяч в'язнів і за це керівників табору розстріляли.

1945 р. загинув під колесами автівки на вул. Васильківській мій старший брат Сергій. Його поховали на Байковому кладовищі, недалеко від церкви. Часто відвідуючи могилу брата, батько щоразу заводив мене на могилу історика Михайла Грушевського, говорив про його твори, чому вони заборонені. Ми дружили з Михайлом Гресем, земляком батька з с. Алтинівки, другом мого діда. Він із дореволюційних часів проживав у Києві, працював листоношею на вулиці, де мешкав Михайло Грушевський, носив йому пошту, вони заприятелювали.

Отже, мої батьки заклали в мене все необхідне для того, щоб пишатися Україною і її минулим, бачити її болі, її проблеми. Працівники КДБ помилялися, думаючи, що вихідці з Сумщини не здатні захищати інтереси України.

У підручниках української літератури, написаних у 1950-ті роки, на яких я навчався, вивчали твори українських письменників, які боролися проти русифікації України царським режимом. Усі при звичайся до думки, що радянська влада підтримує боротьбу проти русифікації України, і не помітили, як Хрущов переробив підручники настільки, що про русифікацію згадки не було. Я навчався в 110 та 108 російських школах. Закінчив Українську сільськогосподарську академію, факультет механізації сільськогосподарства 1965 р. Навчався разом із Олександром Морозом. Викладання було російською мовою і ніхто не звертав на це уваги. Але коли почали читати технічну дисципліну курс сільськогосподарських машин, викладач

Бублик почав лекцію українською мовою. Усі були вражені, адже вперше почули українську технічну мову і здивовані, що деяких слів не розуміємо. На третій лекції викладач заговорив російською. Аудиторія невдоволено загула. Тоді Бублик сказав, почервонівши від люті: “Пов'язали, гади!” Але бажання опанувати технічну українську мову в мене залишилося. Уже на виробництві я відчув у цьому труднощі — відсутнє українськомовне середовище, технічна література українською

мовою. Я зрозумів, що русифікація триває, але тепер уже хитро, нахабно, систематично й системно, на високому державному рівні. Її масштаби вражали. Я був здивований, коли працівники одного зі Львівських підприємств звернулися до мене з проханням перейти на російську мову: “Вибачте, але ми не розуміємо української технічної мови, якою ви говорите. Ми любимо українську, але вся технічна документація ведеться винятково російською”.

Дочка вже згадуваного Михайла Греся Марія Михайлівна Гресь — асистент професора Коломійченка із хвороб вух, горла, носа, зі своїм чоловіком, письменником Олексієм Івановичем Савчуком часто у нас гостювали. Я поділився з ними своїми проблемами з технічною україн-

ською мовою, запитав про перспективи української мови. Відповідь письменника вразила: “Українська мова приречена на відмирання”. Він пояснив, що мова без розвитку жити не може. Більш-менш розвинутим є побутовий підрозділ української мови. Усі інші підрозділи нерозвинені. Рухаються вперед наука, техніка. Українською користуються дуже обмежено, тому нові слова створює не народ, а Інститут мовознавства шляхом придумування перекладу нових слів на український лад. Мова біднішає порівняно з іншими, стає не конкурентоспроможною. Оце пояснення письменника Олексі Савчука я вважаю ключовим у моєму подальшому ставленні до проблеми мови і шляхів припинення русифікації. Адже поступове витіснення української мови з масового вжитку призведе до розчинення українців серед російського населення. Про це вже давно мріє російський імперіалізм.

Цікаво, що деякі офіцери КДБ, які мене допитували у в'язниці, широкі не розуміли причин моєї підпільної боротьби. Один із них зізнався: “Вчора, після вашого допиту, я зайшов у книжковий магазин, щоб перевірити ваше твердження про нібито русифікацію України. Повідомляю вам, що поліції вгинаються від українськомовної літератури. Вважаю ваші претензії безпідставними”. Тоді я попросив принести мені на допит будь-який технічний довідник українською. Він цього не виконав. Тоді назвав йому секретну Постанову Ради Міністрів СРСР про “Припинення видання технічної літератури національними мовами”.

Після смерті батька 1975 р. загострилося почуття неможливості повернути втрачене і необхідність поспішати з виконанням задуманого. Батькові розповіді не записав, цю помилку вже неможливо було виправити. Доїхали з різних джерел уривки твору Івана Дзюби “Інтернаціоналізм чи русифікація”. Наївно вірилося у можливість відновити справедливості щодо української мови, адже Ленін 1919 р. обіцяв, що русифікації не буде. 1978 р. написав пропозиції до Проекту нової Конституції, у райвиконкомі Московського району не взяли, бо “вже відчитались достроково”. Поніс у виконкомі Київради. Півдня ганяли з кабінету в кабінет, поки один працівник не підказав, що вони вже достроково відзвітували, і треба нести до Верховної Ради УРСР. З труднощами і пригодами вдалося мої пропозиції здати. Коли я не побачив у новоухваленій Конституції 1978 р. жодної з них, зрозумів, що треба боротися іншими способами.

Почав друкувати короткі листівки й розклеювати їх по Києву. Тоді кияни полюбляли розклеювати оголошення про обмін квартир, продаж різних речей. Щоб не привертати уваги влади до моїх листівок, вони починались як комерційні, а основний зміст був всередині. Наприклад: “Продається вже 325 років доля українського народу, його мова, культура, національні інтереси. Українці! Боріться проти русифікації, не давайте московським колонізаторам нищити українську мову”. “Продається друкарська машинка для виготовлення листівок проти русифікації України”. “МІНІАЮ першого секретаря центрального комітету компартії України товариша Шербицького В. В. на Петра Юхимовича Шелеста. Можливі варіанти, але кандидат не повинен бути кремлівським сраколизом”. Частина листівок я розсилав поштою зазвичай студентам, що мешкали у гуртожитках. Крім листівок друкував звернення до відомих діячів української культури, кого влада колонізаторів підкуповувала посадами, преміями лауреатів, поїздками за кордон, гонорами, квартирами, дачами, виданнями творів та іншими приладами, щоб брали, але не забували свій обов'язок перед Україною. Одне з таких звернень згадується у вирокі суду від 05.03.85. Воно адресується поету І. Ф. Драчу. Копію звернення знайшли в мене під час обшуку 14.09.84. Я працював у цей час в Ірпені у Спец РБУ “Мінпромбудматеріали” інженером із вентиляційного обладнання. Часто їздив у відрядження по Україні. У Києві друкував листівки на спеціальній установці, яку після роботи розбирав і частинами ховав (мешкав тоді у приватному будинку). Під час обшуку установку не знайшли. Листівки у відрядження віз у рюкзаку серед приладів, потрібних для роботи. Листівки розкладав у пустих електричках на кінцевих зупинках, по партах університетських аудиторій, закладав за карти-ни так, щоб виглядав кут аркуша, розкладав у поштові скриньки тощо.

Михайло Михалко на одній із громадських акцій

Листівки — то була найсерйозніша політична боротьба у той час. Московські денационалізатори України зброї боялися менше, ніж друкованого слова. Тому, займаючись листівками, не повинен був займатись іншими способами боротьби, і я б залишився надовго невловимим. Але бажання бути корисним для боротьби з ворогами України змушувало мене встрявати в політичні розмови, осмикувати протиукраїнські вислови. Я діяв у полі стосунків, обмеженому рамками — жодної шкоди людині, навіть ворогу, — лише переконання. Але доводилось іноді в інтересах справи займатись операціями, про які ще не скоро вирішу написати.

Оці заноси вбік від основної політичної роботи прирікали на арешт, але мені щастило — часто виручали довгі ноги, іноді — люди. Із вдячністю згадую офіціантку ресторану в одному містечку, яка повідомила: “Негайно йдіть через чорний хід. За вами зараз прийдуть. Я чула, як моя колега подзвонила в органи — вона на них працює. Я віруюча людина, не хочу брати гріха на душу, тому вам повідомляю”.

Намагався нікого в підпільну роботу не втягувати. Родичі ні про що не здогадувались, але поглядам симпатизували. Якось на вул. Червоноармійській з’явився величезний плакат неправдивого політичного змісту. Почув у тролейбусі висловлювання недоволення людей. Підказав: “То ви зніміть його”. Минає тиждень, а плакат на місці. Тож я уночі закреслив напис чорною фарбою.

Ризикував, агітуючи новобранців у військкоматі Московського району Києва на вул. Патріса Лумумби — вчив, як поводитися, щоб не забрали на війну в Афганістан, щоб українці не гинули за московські імперські інтереси.

Кілька років на великодні поминальні дні вшановував пам’ять Михайла Грушевського, кладучи на його могилу не звичайні кращанки, а жовто-блакитні. Хотів, щоб це стало традицією українців. Під час останнього відвідання могили Михайла Грушевського 1984 р. звернув увагу на двох чоловіків, що стежили за моїми діями. Сумнівів не було — це співробітники КДБ. Треба було готуватися до гіршого — арешту. Але я проявив безпечність, не заховав архіву, не припинив розмови, дискусії.

Під час службових відряджень у незнайомих містах відвідував ринок, кладовище і краєзнавчий музей. Під час відвідин музею Яворницького у Дніпропетровську переписав текст листа запорожцям турецькому султану і переробив його під тему русифікації України. Так з’явився Лист запорожців Першому секретарю ЦК Компартії України Шербицькому В. В. Лише 2010 року випадково дізнався, що лист сполошив КДБ настільки, що створили спеціальну групу для виявлення його автора. Був оголошений всесоюзний розшук. Працівники КДБ помилково вважали, що лист надіслали Шербицькому з-за меж України. Цікаво також і те, що група КДБ із виявлення мене і нейтралізації моєї політичної роботи працювала і після мого виходу на волю з ув’язнення: відстежувала, проводила фото- і відеодокументування подій і акцій, які я організовував або брав у них участь. Я і мої однодумці вдячні їм за те, що вони не віль-

Фото Євгена Букета

Під час “Соловецької прощі” 2013 року

но виконали завдання наших біографів-літописців. На багатьох масових мітингах зустрічав проукраїнськи налаштованих працівників органів, невдоволених життям у незалежній Україні. Чув їхнє: “Ми впевнені, що жили б у зовсім іншій Україні, справедливій Україні, аби владу довірили вам і вашим однодумцям, а не цій зграї матеріально-стурбованих негідників”.

Хоч небезпека арешту наді мною постійно витала, усе ж він став для мене несподіваним. Це трапилося вранці 14 вересня 1984 р. на виході з лікарні № 11, куди мене поклав на обстеження військкомат. Направлення у лікарню давав не 2-й відділ військкомату, а 1-й. Зрозуміло, що КДБ уже знав про мою діяльність і в лікарні готував свідків для суду, — адже я не втримаюся від агітації новобранців, що обстежувалися разом з мною. Крім того, арештовуючи мене не вдома, КДБ позбавляв себе ймовірного опору під час обшуку. Я знав, на що йшов, займаючись підпільною роботою. Мої домашні, нічого не підозрюючи, о 8-й ранку відчинили двері на стук і побачили загін міліції у дворі. Обшук тривав до вечора. Шукали зброю — для цього викликали 4 асенізаційні машини, щоб скрутити їхні шланги в один і дістати до туалету, який був далеко від дороги. На перехрестях доріг навколо будинку теж чергували співробітники. Моя мати мужньо спостерігала і швидко зорієнтувавшись, все взяла під контроль, їй вдалося під час обшуку не допустити вилучення деякої забороненої літератури, документів і підозрілих предметів. Замаскувати ляду входу під підлогу в одній із кімнат і пізніше переховати деякі речі.

Через три дні обшук повторили і знайшли на горіщі схованку з деякими листівками і серед них те, за чим уже давно полювали і чого не чекали знайти в Україні — частину накладу Листа запо-

рожців Першому секретарю ЦК КПУ Шербицькому В. В.

На відміну від матері, моя сестра важко переживала обшук. 14-річний небіж, нічого не розуміючи, допомагав переховувати речі свого дядька горе-конспіратора.

Після підписання Л. І. Брежнєвим Гельсінських угод СРСР узяв зобов’язання не переслідувати інакомислячих, тому в Кримінальному кодексі з’явилася стаття 187, яку режим диктатури використовував для розправи зі своїми політичними противниками. Найбільший термін ув’язнення за нею — 3 роки. Я ж “заслужував” більшого і КДБ не міг допустити такий малий термін. Тому додали статтю 222 ч. І — зберігання боєприпасів і ще кілька міліцейських статей, пов’язаних із моєю інженерною роботою у відрядженнях. Ось чому я перебував не в слідчому ізоляторі КДБ, а в КПУ Ірпеня — за місцем роботи. Після перевodu мене з КПУ Ірпеня до Лук’янівської в’язниці потягнулися дні невідомості у Лук’янівському 408 трійнику. Гнітило, що допустив провал, а так багато із задуманого залишилося не зробленим. Перше ув’язнення було нелегким. Камера розрахована на 4 особи, а влучно названа трійником тому, що четвертий обов’язково пра-

цює на органи. І поки в’язень не здогадується про це, слідчі поспішають, адже саме тут можна надолужити не знайдене під час тругу і язик в’язня допоможе зібрати додаткові докази.

Перший допит відбувся через місяць після арешту. Познаючись зі мною прийшла вся слідча група. Мене підозрювали навіть у створенні підпільної всесоюзної жіночої організації — так багато було в моїх записниках жіночих адрес. Та слідчі недосконало володіли логічним мисленням — адже перебування мене, холостяка, у частих відрядженнях сприяло безлічі знайомств з жінками, без наслідків, але кожному так адресу ретельно перевіряли. Слідчим доводили їздити у відрядження аж до Сахаліну.

Суд відбувся через півроку після арешту 05.03.85. Судив Київський міський суд на Володимирській, 15. Запамяталися 6 охоронців навколо лави підсудних, — мабуть, щоб відгородити від свідків. Родичі підказали, що за всім у залі спостерігає людина, яка керувала обшуком. Я запитав, чому зачинили залу на ключ, адже суд відкритий: “Щоб не заважали суду!” Звернув увагу на кровожерність КДБ — свідків було досить, щоб мене засудити, і все ж залякали хлопчину Івана Зіненка, родича, щоб свідчив про мою усну агітацію. Це зробили для того, щоб розсварити родичів. Суд присудив мені 3 роки позбавлення волі. Два роки за боєприпаси були поглинуті більшим терміном.

Чи все в моїй політичній роботі було досліджено? Звичайно, ні. Чимало різних супутніх діянь важко піддавалися виявленню і дослідженню як націоналістичні. Так, для популяризації української мови я налагодив виготовлення емальованих таць (підносів) із нанесеними на них текстами українських народних прислів’їв: “Терпи козак — Отаманом будеш”, “Хто по повній випиває — той під тином спочиває”, “Мийся біленько — гості близенько”, “У наших панів багато платних брехунів”, “Хліб — батько, вода — мати”, “Мені батько не рідня, мені мати не рідня, мені теща родина — мені жінку народила” та інших.

Економічна складова моєї підпільної боротьби з Московськими русифікаторами України була логічною — слабкий ворог завдасть менше шкоди. Для цього рекомендував українцям підтримувати рух “носіїв”, що тягли додому з робочих місць все, що можна було підняти. СРСР, захопившись ідеєю світової революції, забув про добробут своїх громадян — витрачав кошти на підтримку 150 Компартій і збройні конфлікти по всьому світу.

Суди за міліцейськими статтями затягнулися на довгі 22 мі-

сяці перебування у Лук’янівській в’язниці, звідки влада вимушена була періодично вивозити мене то в Ірпін (суд, КПУ), то в Біличі на зону № ЮА 45/75. Але з бажаного додаткового терміну ув’язнення в 11 років спромоглася лише на 3,5 роки, які знову ж поглинули попередні 3 роки (за рішенням останнього суду). Фактично вдалося звести нанівець усі зусилля влади вчинити наді мною розправу за мої українські погляди.

До цих українських поглядів я скрізь вловлював симпатію. Це і прокурори, і судді, які, незважаючи на тиск КДБ, кілька разів на судах більшими строками ув’язнення поглинали менший. Пригадую, як на допиті офіцер КДБ обурювався тим, що на зборах колективу Спец. РБУ, де я працював, відмовилися засуджувати мою підпільну боротьбу. Замість того колеги зажадали, щоб їх ознайомили з текстами моїх листівок.

Запам’ятався також 53 трійник Катерининського корпусу Лук’янівської в’язниці. По радіо чуя пісню Гнатюка. Нас лише двоє у камері. І тут людина, яка повинна була мене розкручувати, не витримує: “Михайле, чурбак! Кинь ти свої дурні шахи, послухай пісню — Гнатюк же спеціально для тебе її співає”. Це була “Україно моя, Україно! Я тобою на світі живу!”

Як я поведився на зоні? За першої-ліпшої нагоди писав помилки: “Я зрозумів свої помилки. Більше так робити не буду”. А вже на волі так багато недоробленого, і я туди рвався, щоб доробити. Але, як і на волі, продовжував агітацію серед в’язнів. І, замість помилок, мене кілька разів викликав начальник зони полковник Ягоденко, застерігав: “Опера мені все доповідають. Михалко, вгамуйся, бо одержиш тюрму в тюрмі, і на волю ніколи не вийдеш”. Він мав на увазі статтю 183.

Після виходу з ув’язнення за амністією у жовтні 1987 р. відчув продовження переслідування — ніде не брали на роботу за фахом інженера. Так доля сама привела на роботу в Голосіївський ліс — влаштувався бляхарем у Сільськогосподарську академію, де колись здобув освіту. Це місце стало визначальним на наступні роки — коли 1988 року на моїх очах в Голосіївському лісі розпочали вирубку лісу під будівництво, організував екологічний рух на захист Голосіївського лісу. Цей рух відіграв визначну роль у політичному житті України, прискорив здобуття Україною незалежності 1991 р. Зараз очолюю громадську екологічну “Спілку порятунку Голосієва”, член керівництва Української екологічної асоціації “Зелений світ”. 1988 р. ініціював створення Партії зелених України як альтернативи КПРС, і 1990-го разом з однодумцями нам вдалося створити ПЗУ. Нагороджений орденом “За заслуги перед Україною”.

На жаль, шкоди від русифікації не розуміє значна частина українців. Вони помилково вважають, що досить знати побутову частину української мови і невмирущості усієї української мови буде забезпечено. Насправді ж, невмирущість української мови досягнемо, коли нею послугуватиметься все населення України в усіх галузях. Найстійкіші борці проти русифікації — це повністю русифіковані українці, які глибоко відчули небезпеку такого явища для існування української національності.

Василь СТАХІВ,
Вишнівчик—Львів

“...Зелений луг над Золотою Липою”

Олена-Марія Степанів народилася 7 грудня 1892 року в селі Вишнівчику на Львівщині в родині священника Івана Степаніва. Мати — Марія-Мінодора, з родини Кунцевичів, — присвятила себе вихованню двох дітей: Оленки й Ананія. Син навчився на юриста і загинув смертю хоробрих у лавах Української Галицької Армії, а Оленка в дівочі роки стала живою легендою в боротьбі за національне визволення.

Дитинство дівчини минало серед мальовничої природи села, яке розкинулося по обидва береги Золотої Липи. Сільське життя — від весіль і хрестин аж до похорон, зі шкільним навчанням, щоденною працею та очікуваними релігійними святами минало перед очима допитливої дівчини. У Вишнівчику діяли церковне братство, засноване отцем Іваном Степанівим, філія страхового товариства “Дністер”, церковна крамниця, читальня “Просвіти”. Сільська громада на чолі з сільським учителем і священником стояла духовно набагато вище, ніж пізніші колегоспи та радгоспи з їхніми новими традиціями та ритуалами. Уже потім, навчаючись у Львові, Олена Степанів із туги у серці згадає дитячі роки: “Робота летить із рук, а в думці — дім, село, свобода, зелений луг над Золотою Липою...”

Той луг — і зелений, і засніжений, такий дорогий серцю Оленки, — автор цих рядків мав можливість бачити щодня упродовж восьми років, навчаючись у Вишнівчицькій восьмирічній школі, яку райвно облаштувало на обійсті батьків Олени Степанів. Те почуття рідноти ще сильніше визріло у неї в російському полоні в роки Першої світової війни в далекому Ташкенті, коли на її очах у шпиталі помирив сівочий стрілець, молодий гуцул Лесяк, який дуже тужив за батьківською домівкою та рідними горами. За всі подальші роки, відколи Оленка всупереч волі батьків пішла воювати за Україну, їй так і не пощастило відчути тепло рідної домівки. Під час військових маршів дівчина вже в чині хорунжої УГА була за кілька кілометрів від Вишнівчика — у сусідніх Гологорах, але війна підганяла: “Вперед! Вперед! Ворог не дремає”. Вона вже не належала ні батькам, ані собі, ані коханому — вона ставала часткою української історії.

Героїня українського народу протягом багатьох років у Радянській державі була об’єктом переслідування. КДБ намагався забороною імені розірвати історичну пам’ять поколінь. Навіть ми, односельці, знали про неї тільки те, що вона дочка священника й українська партизанка. Останнє визначення було неточне. Однак отим збірним, загальним “партизанка” односельці виказували свою неприязнь до існуючої влади. І лише кілька осіб знали більше, зокрема й мій дядько Василь Нагірний, який був активістом “Просвіти”, а потім пройшов “дев’ятирічку” ГУЛАГу у Воркуті.

Містика і дійсність

Події в її житті розгорталися калейдоскопічно, часто супроводжувалися містикою, яка мала під собою реальне підґрунтя. Якось перед боєм вона наснилася одному зі стрільців. Дівчина будила вояка, термосила його за плечі: “Товаришу, вставайте, бо зараз тут

Січовий стрілець Олена Степанів

Про неї треба писати товсті романи і знімати повнометражні фільми. У контексті минулого й сьогодення. Може, тому ніхто (окрім науковців) не брався за цю велику справу, бо надто вже реальний образ: Олена Степанів. Проте залишилися спогади її сучасників і соратників, зокрема відомої письменниці Ірини Вільде і найближчої людини — сина Олени Степанів, нині уже покійного Ярослава Дашкевича — видатного науковця в царині гуманітарних наук, а саме української історії, філології та сходознавства.

впаде граната. Товаришу! Чуєте! Наказ! Вставайте!” Той, сонний, схопився на ноги і побіг, а через кілька секунд на місці, де він спав, вибухнуло стрільно великого калібру, не завдавши нікому шкоди.

Подібні випадки та фронтові курйози передавалися з уст в уста, а якщо в котромусь із них була присутня Степанівна, то це ставало маленьким святом для молодечого серця. А справжня Степанівна встигала побувати всюди, і скрізь була потрібна та корисна. То її бачили із санітарною сумкою посеред бою, коли вона перев’язувала поранених, то когось непритомного витягала з-під кулі, ризикуючи власним життям, то вона вже на важливій старшинській нараді як досвідчений воїн. До того львівська і віденська преса писала про дівчину-воюка, що покинула затишну батьківську домівку, пожертвувала молодими роками і пішла захищати рідну землю. За бойові заслуги її нагороджують срібною медаллю “За хоробрість”. Ще більшої популярності дівчина набула після бою на горі Маківці. Про неї складали пісні, для багатьох воїнів вона стала духовним орієнтиром, який уособлював і рідний дім, і кохану, і Батьківщину. Усе святе і найдорожче, заради чого вони складали буйні голови на полі бою.

А потім був російський полон у далекому Ташкенті, до якого Олену Степанів везли тим важким і довгим етапом, який свого часу долав наш Кобзар. Вона пізнала на собі поєстову Хресну дорогу, побачила холодні мури Орської фортеці і зворушилася до сліз.

“Я була певна, що не верну до Галичини, тим паче, що деякі російські офіцери казали, що мене треба повісити”. Причиною такого реагування було те, що дівчина пішла на фронт добровільно, а не за мобілізацією, як усі чоловіки, чого ніколи і ні перед ким не тайла, що теж стало причиною її негараздів. Голова Світової федерації українських жіночих організацій у Канаді п. О. Залізняк писала про неї: “Один вищий австрійський офіцер, німець, що вернув з Ташкента до Відня, дуже хвалив нашу землячку за її розум та вміння обходитися з людьми. Задля тих прикмет шанують та поважають Степанівну не лише австрійські полонені офіцери, а й московські власті. Той офіцер оповідав, що москалі дуже стережуть Степанівну, більше, як офіцерів мужчин, бо кажуть, що мужчини йшли на війну з обов’язку, з примусу, а дівчина, що пішла добровільно проти Росії, мусить бути справжнім її ворогом”. Інформація про полон набула широкого розголосу не тільки в українській, а також у європейській та російській пресі. Стараннями німецької сестри милосердя графині Горн і полковника Пішелі Олену Степанів вдалося вирвати з полону.

Повернення Олени Степанів було триумфальне. Через Петербург, Фінляндію, Швецію, Німеччину, Австрію, Галичину вона по-

верталася в рідну Україну. На кожній станції у Фінляндії поїзд зустрічали жінки, фотографувалися з нею. З таким же теплом приймали її й шведські жінки.

“...Немає бо сумніву, що на плечі найближчого покоління Доля поклала страшний тягар бути бойовим авангардом тих, які в ім’я Христа вестимуть бій проти темних сил, з-під різних знаків.

В ім’я нашої Правди, якою має бути правда розп’ятого, в ім’я вічного Києва.

Все починається з містики, і все закінчується політикою”, — так писав Дмитро Донцов про своїх однодумців, борців за вільну Українську ідею, серед яких була Олена Степанів.

Ось найважливіші віхи життя Олени Степанів: Учительська семінарія, Львівський університет, Легіон УСС, російський полон, повернення з полону, Перше листопада, ЗУНР, УГА, захворювання на тиф, делегація до гетьмана Павла Скоропадського, Злука УНР і ЗУНР, Кам’янець-Подільський університет, Віденський університет, докторська дисертація, одруження з бойовим побратимом Романом Дашкевичем, УВУ — Український Вільний Університет, громадська та освітня діяльність, наукова праця, під німецькою окупацією, добровільна депортація, ГУЛАГ, повернення до Львова.

Провидіння вело її крутими стежинами життя, інколи над прірвою, а деколи по лезу бритви. Жодна волосина не впала з її голови, тільки рано вкралася сивина у густе волосся. А поки що вона молода, і слава лине попереду неї. Проте “немає Пророка у своїй Вітчизні”. Після повернення з полону через вісім місяців Олену Степанів звільняють із лав УСС.

1 листопада 1918 р. відбувся Листопадовий зрив. Рішуче налаштовані українські прогресивні сили взяли владу і проголосили створення Західно-Української Народної Республіки. На руїнах Австро-Угорської імперії постала нова держава. Відповідно будували свої держави чехи і словаки, поляки, угорці. Претензії на Галичину заявили поляки, вони не визнали нової української держави і почали проти неї війну. Для оборони ЗУНР організовується армія, ядром якої став уже вишколений у боях легіон УСС. Так створилася УГА — Українська Галицька Армія, в яку тут же вступила Олена Степанів. Як бойовому офіцеру, їй надали звання четаря (лейтенанта). Дівчина у складі 4-ї Золочівської бригади бере участь у боях. Навіть при недостатній кількості зброї українського запалу вистачило, щоб прогнати з Галичини польську армію. Але полякам на допомогу приходять французи. Якщо одна частина Європи аплодувала О.

Ярослав Дашкевич біля портрета Олени Степанів

Степанів за незалежницьку ідею, то друга частина проти цієї незалежності кинула озброєну до зубів майже 100-тисячну армію Галлера. УГА змушена була відступити. У час відступу О. Степанів захворіла на тиф. Її демобілізували.

Багато соратників після поразки та інтернованої у Польщі УГА залишилося на Заході, а подружжя Дашкевичів їде до Львова. У рідному місті Олена Степанів-Дашкевич поринає в науково-організаційну й освітню діяльність, учительює у гімназії сестер василіянок, бо полонізований Львівський університет Яна Казимира не знайшов місця для науковця, доктора філософії, яку визнав Віденський університет, а брати-слов’яни не визнавали. З-під влади конституційної Австро-Угорщини Галичина потрапила під гніт Польщі. Із усіх імперій Австро-Угорська була найдемократичніша. Вона не могла похвалитися ні Емським указом, ані Валуєвським циркуляром.

Уже після закінчення Другої світової війни органи МДБ сфабрикували на Олену Степанів “Дело” за статтею 54—1 “а” — “ізмєна Родіне”. Напрошується запитання — якої? Ані тої із “зеленим лугом над Золотою Липою”, ані України вона ніколи не зраджувала. Проте навішавши на неї усіх традиційних радянських собак, “Особое Советшаніє прі МГБ СССР” (сумнозвісна “тройка”) винесло постанову: “Степанив Елену Ивановну за участие в контрреволюционной банде украинских националистов и пропаганду националистических идей через печать заключить в исправительно-трудовой лагерь сроком на десять лет, считая срок с 29 декабря 1949 г. Имущество конфисковать”.

“Все починається з містики, і все закінчується політикою”

Вона ніколи добровільно не покидала свою Батьківщину. Її змушували до того глобальні обставини. На пропозицію товаришів податися 1944 року в еміграцію відповіла: “Я залишаюся зі своїм народом”. Звучить пафосно. І — виключно.

Над нею постійно висів дамоклів меч державної загрози. Російської, польської, радянської. Вони всі намагалися позбавити її Батьківщини. Їм це частково вдавалося. Але не вдавалося позбавити бажання бачити цю Батьківщину вільною. І рідною, як матір.

Вона тричі поверталася в Україну. Першим було повернення з російського полону. Другим — повернення з ГУЛАГу. Третім її поверненням було зняття інформаційної блокади. Уся Україна дізналася, що має ще одну славну дочку, якою можна пишатися перед будь-яким народом світу. Вона ніколи не кривила душею, навіть ворогам говорила правду — на шкоду собі. І її шанували як справжнього, гідного ворога. Вона ніколи не писала покаєнних заяв, ані прохань про помилування, бо не відчувала за собою вини.

Через століття повернулася вона у рідну домівку. У батьківській хаті відкрили музей Олени Степанів. Довгий час будинок слугував селу школою, де завжди було гамірно, але завдяки урбанізації та глобалізації вся Вишнівчицька школа втиснулася всіма класами в декілька кімнат при сільраді. Туди перевезли й експонати музею Олени Степанів. Влада перед кожними виборами обіцяє “повернутися до села лицем”. Якби вона оте “лице” мала.

Тому покрасувавшись десять років у бронзі, намілювавшись “зеленим лугом над Золотою Липою”, пішла Олена Степанів у партизани. Бо хтось із місцевих мародерів (є і такі люди!) видер бронзовий барельєф зі стіни хати-музею, та й так і не досягнув його до місця четвертування і покинув на дорозі. Зранку знайшли його односельці й перевезли у сільраду, звідки він таємно зник. Тому і кажуть, що Степанівна “пішла у партизанку”, бо там іще багато є роботи для неї. За словами Ліни Костенко — “лінію оборони тримають мертві”, бо живі не дають ради з теперішньою пошестю, яка пішла від отієї “нової людини”, котру обіцяли ідейні вожді комунізму. “Томо советікус” на марші, він окопував усі структури влади. І “видавити” його звідтіля можна тільки силою. В ім’я Української правди. В ім’я золотого Києва. “Щоб не стали українці “водоносами” чи “дрворубами” чужих народів”.

Р. С. У Івано-Франківську збираються відкрити пам’ятник Олені Степанів.

У Львові, на Козацькій, 11-а, питання з музеєм зрушило з місця. У Вишнівчику батьківська хата Олени Степанів стоїть пустою.

Станіслав НЕЧАЙ,
м. Київ

Із цієї нагоди оприлюднюємо імена українських героїв, які вдалося віднайти в архівах колишнього КДБ.

“Чорнота” — псевдо команди-ра загону УПА (12 бійців), який наприкінці грудня 1943 р. розмістився у навчальному корпусі Лебединської агрошколи та перебував там близько тижня.

Анатолій Тодосович Вареник, 1925 р. н., с. Клинове, українець, восени 1942 р. почав навчатися у Межирічській агрошколі, завдяки студентам О. Чорнобаю і П. Шквирі у грудні 1942 р. вступив до ОУН, залучав нових членів, зокрема В. Луценка, також навчався в Лебединській агрошколі; у 1943—1944 рр. став членом УПА, надавав сховок воякам УПА у своїй хаті. Арештований 30.1.1950.

Ніна Тодосівна Вареник, 1924 р. н., с. Клинове, 1942—1943 рр. учениця Межирічської агрошколи, з лютого 1943 р. член ОУН, псевдо “Катя”, 1943—1944 рр. навчалася у Лебединській агрошколі, була зв’язковою, утримувала явкуву квартиру, поширювала націоналістичну літературу, після вигнання німців за пропозицією Івана Закушняка повідомила крайового провідника ОУН та заступника командира загону УПА “Байду” про небезпеку загрози арешту. Арештована 21.8.1944.

Афанасій Григорович Духовий, до війни у с. Клиновому був заступником директора школи. В окупацію завідувач педчастини у Межирічській і Лебединській агрошколах, брав активну участь в ОУН. Після приходу червоних ходили чутки, що його арештували.

Андрій Петрович Коваль, псевдо “Голуб”. У березні 1943-го залучив до ОУН Карпа Івановича Короба, псевдо “Бідний”. “Голуб” був одним із керівників ОУНівського підпілля, помічник “Байди”. 1944-го Андрія Ковалю вбили.

Іван Іванович Лисенко, орієнтовно 1917 р. н. На початку окупації мешкав у Дніпропетровську, студент V курсу медінституту, активний член ОУН. Був керівником Дніпропетровського міського, а з осені 1943 року — обласного Проводів ОУН. Мав псевда “Байда Василь” та “Тарасевич”. Восени 1943 р., перед вступом червоних у Дніпропетровськ, був скерований ОУН-6 у Голованівський район (тоді Одеської області). На історичній Уманщині Лисенко провідник Грушківського, Голованівського і Підвисіцького р-нів (нині Ульяновського, Голованівського та Новоархангельського районів Кіровоградської області) і Джулинського р-ну Вінницької області. Перебував у агрономічній школі с. Лебединки у листопаді та грудні 1943 р. У січні 1944-го крайовий провідник ОУН і заступник командира загону УПА “Байда” переховувався у Михайла Дем’яновича Закушняка та його брата Івана. Після відходу німців Лисенко був у с. Оксанина тоді Бабанського району Київської області, де з допомогою Бабанського районного провідника ОУН О. П. Губаря (арештований) отримав фіктивні документи і виїхав у с. Адамівку Кіровоградської області, звідки зник. Оголошений у всесоюзний розшук. 1945 року виїхав до Азербайджану. Наприкінці листопада 1947 р. Івана Лисенка арештували. Після засудження опинився в тaborі. Помер 1996 р.

Олександр Данилович Мандрійчук, 1925 р. н., уродженець села Грушка або Станіславове Грушківського району, освіта неповна середня, навчався в Лебединській

Згадаємо славних героїв

УПА боролася не лише на західних землях, а й у Великій Україні, зокрема й під Уманню. Найпотужніший осередок ОУН та УПА на південній Уманщині (Військове Об’єднання “Умань” УПА-Південь) 1943 р. базувався у с. Лебединці. Йому виповнюється 70 років.

агрошколі. У березні 1943 р. вступив до ОУН, призначений ланковим, псевдо “Мудрий”. За завданням представника ОУН із Західної України Григорія керував осередком ОУН із 5 членів. Забезпечував ланку антирадянською літературою, зокрема й члена ОУН Віссаріона Луценка на псевдо “Вихор”. Призначений зв’язковим між осередками. У січні 1944 р. Мандрійчук пішов у загін УПА, де перебував два тижні (за іншими даними — аж до приходу червоних). Після війни працював у Донбасі шахтарем-забійником шахти 4—5 тресту “Первомайськвугілля”, мешкав у с. Сокологорівка Попасянського району Ворошиловградської (нині Луганської) області, листувався з членом ОУН Я. Підлубним з Іркутська. Мандрійчука арештували 22.9.1947 р. Відомості про його звільнення у справі відсутні. Олександр Ветров (Вітер) вважає, що він загинув чи помер у таборах. Також відсутні дані про його родичів.

Олександр Іванович Масний, 1923 р. н., с. Троянка, українець. У липні 1942 р. як вояк Червоної армії виходив із німецького оточення в районі м. Калач Сталінградської області, важкопораненим потрапив у полон, повернувся в рідне село, працював їздовим в агрошколі с. Лебединка, був членом ОУН. Коли забирали на роботи в Німеччину, сім разів тікав із німецьких ешелонів. У лютому 1944 р. ще воював у загоні УПА під командуванням “Чорноти” проти німецьких загонів жандармерії та поліцаїв і червоних партизанів у районі Умані. Двічі бачився з Ф. Хоменком, який приходив до “Чорноти”. 1947 року переїхав із Вінниці, де навчався в медінституті, до Чернівців у справі Лебединки, листувався з Я. Підлубним, який переховувався в Іркутську. Арештований 26.2.1948 р.

Владислав Станіславович Нечай (Нечасв), українець, 14/15 лютого 1926 р. н., м. Підвисоке Підвисіцького району Уманського округу Київської губернії (тепер село Новоархангельського району Кіровоградської області). Батько Станіслав Михайлович — уродженець Тернополя, колишній УСС із Галицького полку, прийшов на допомогу Петлюрі і воював за УНР. Мати Дімна (Домнікія, Домініка) Ялисеївна — донька Підвисіцького волосного писаря. 5 травня 1938 р. 12-річний Владислав залишився без батька, якого як колишнього петлюрівця розстріляли в Уманській тюрмі. Із серпня 1942 р. В. Нечай — студент Уманського фельдшерсько-акушерського технікуму (восени німці його закрили, а молодь почали відправляти до Німеччини). Владислав утік із Умані в Підвисоке, а пізньої осені 1942 р. німці знову намагалися його відправити до Німеччини. Під час втечі хлопця поранили в руку. За даними Б. Д. Черномаза “Діяльність національно-патріотичного підпілля на Уманщині у 1941—1945 роках” (Умань, 2002) та С. В. Піддубного “Голованівщина: від Трипілля до сьогодні” (Голованівськ-Кіровоград, 2008), Владислав Нечай — член ОУН із 1942 року, псевдо “Тополя”, навчався у Межирічці й Лебединці, там пройшов підготовку до вступу в ОУН, готував директор школи Хоменко Федір Пилипович. Після цьо-

го він передав В. Нечая у підпорядкування “Чорноті”. 1943 року Владислав Нечай отримав повноваження районного провідника ОУН Підвисіцького району (повідомила про нього учасниця підпілля Марія Тютюнник, а також в архіві Б. Д. Черномаза є аудіозапис інтерв’ю В. С. Нечая). Анатолій Андрійович Галушко, 1926 р. н., колишній учень Межирічківської сільськогосподарської школи, тодішній мешканець с. Троянка Голованівського району Кіровоградської області у своїй статті “Межирічська агрошкола — розсадник українського націоналізму в період німецької окупації”. (Персонал № 24, 2008 р.) згадує: “Нечай мешкав в одній кімнаті зі мною, дуже гарно малював, був старший і вирізнявся освіченістю. ...Він багато говорив про патріотизм, любов до України. Від нього я вперше почув думку про самостійність України, що він противник і німців, і комуністів”.

Ніна Вареник 21 серпня 1944 р. під час допиту на прохання назвати усіх відомих їй членів ОУН і учасників загону УПА “Сталєвого” відповіла: “Нечай Владислав, раніше проживав у с. Підвисоке Підвисіцького району; Поліщук Поліна, раніше проживала в с. Підвисоке Підвисіцького району. Практичної діяльності в ОУН персонально кожного не знаю...”. Яків Григорович Підлубний на допиті в Іркутську 22 липня 1948 р. розповів: “Мені відомі ще наступні члени ОУН, про котрих я показав на попередніх допитах: 1. Хоменко Федір Пилипович... 2. Нечай Владислав (по батькові мені не відомо), 1926 р. народження, мешкав у м. Підвисоке Підвисіцького (в оригіналі — Подвысоковского) району Кіровоградської області...”

За словами В. С. Нечая, у підпільній діяльності разом із ним найчастіше брали участь Яків Підлубний 1925 р. н. із Троянки, фельдшер Сашко Масний 1923 р. н. і Сашко Мандрійчук із Грушок. У грудні 1943 р. перед Новим роком у Підвисіцьких лісах (“Зеленій брамі”) серед снігів під Наливайкою Владислав Нечай з іншими повстанцями відстрілювалися від поліцаїв і дончаків (донських російських козаків), яких німчики проти них кинули. Якова поранили, але надійшли хлопці групи, якою командував західняк із Тернополя Чорнота, і вибили зі скирди дончаків і поліцаїв. Бої вели також у Семидубах і Голованівську. Воювали переважно проти німців і поліцаїв.

Згідно зі “Справою Нечая (Нечасва) Владислава Станіславовича” додатково відомо (збере-

жено мову оригіналу): “ПОСТА-НОВЛЕНИЕ (На арест) 1949 года января 28 с. Подвысокое. Я, начальник Подвысоцкого РО.МГБ Кировоградской области лейтенант Булатов, рассмотрев поступившие материалы о преступной деятельности: Нечай Владислав Станиславовича 1926 года рождения, уроженец с. Подвысокого Подвысоцкого района Кировоградской области, б/партийный, украинец, гражданин СССР, образование неполносреднее, нашел, что Нечай В.С. в период немецкой оккупации находился на учебе в Межиричской, а затем в Лебединской агрошколе. Находясь на учебе, Нечай вступил в контрреволюционную организацию украинских националистов (ОУН). Как член ОУН участвовал в сборищах националистов и читал националистическую литературу. ... постановил: Ничай Владислава Станиславовича, проживающего в с. Подвысоком Подвысоцкого района Кировоградской области, подвергнуть аресту и обыску”.

Петро Патик, 1926 р. н., с. Шипилове Ємилівської сільради, навчався в агрошколі, був присутній на зборах ОУН, дружив із Надією Тютюнник.

Яків Григорович Підлубний, 1925 р. н., с. Троянка, українець, безпартійний, освіта середня, з літа 1942 р. навчався у Межирічській, а з 1943 р. у Лебединській агрошколі. Підлубний разом із такими, як Мандрійчук, Масний, Нечай, Чорнобай, Шквиря, належав до бойовиків ОУНівської організації (так у слідчій справі — С. Н.) агрошколи. У лютому 1944 р. Підлубний переховувався від совітів у своїй тітці Пугач у с. Ємилівка, контактував з О. Масним. 16 липня 1948 р. Підлубний вже був у тюрмі в Іркутську.

Святослав Олексійович Полицький, 1925 р. н., с. Полонисте (тепер Молдовської сільради Голованівського р-ну), українець, із родини духовника, освіта неповна середня; в ОУН з березня 1942 р. до березня 1943 р., навчався у Межирічській агрошколі, потім був на практиці у Левківці, школа перебрасалася у Лебединку. Арештований 5.7.1944 р.

Марія Сергіївна Тютюнник, 1924 р. н., із с. Текуча Уманського району Київської (тепер Черкаської) області, українка, освіта неповна середня, членкиня ОУН з 1942 р. (згідно зі слідчою справою — з листопада 1943 р.), залучила до ОУН односельця Володимира Колесника. Із січня 1944 р. була зв’язковою УПА та інформаторкою оунівської СБ, утримувала явкуву квартиру, знала про підпільну діяльність В.

Нечая. Мешкала в Умані, різноробка Софіївського розсадника. Арештована 23.8.1944 р.

Надія Сергіївна Тютюнник, 1922 р. н., із с. Текуча, українка, освіта середня, в ОУН із 1941 р. Навчалася в Лебединській агрошколі, з нею дружив Петро Патик. З осені 1943 р. у загоні УПА “Граніт”. Арештована 1944 р.

Федір Пилипович Хоменко, близько 35—38 років, родом із Ульяновського району (Лозовате або Мечиславка). У березні 1942 р. в Межирічці відкрилася агрошкола і при ній почала діяти націоналістична група. Керівником групи був сам директор (псевдо “Берега”). Він поїхав у Львів і навів зв’язки з центральним Проводом ОУН, а потім з окружним Проводом на Уманщині. Навесні 1943 р. агрошколу в с. Межирічка німці ліквідували, але того ж 1943 р. Хоменкові агрошколу з українським підпіллям вдалося відновити в сусідній Лебединці Підвисіцького району. Хоменко добирав добровольців в УПА, підтримував безпосередній зв’язок із крайовим провідником “Байдю”, переховував його в агрошколі у листопаді та грудні 1943 р. Крім того, Хоменко в грудні 1943 р. переховував у агрошколі загін УПА “Чорноти”. Наприкінці грудня 1943 р. за доносом червоного партизана Пилипенка німці напали на агрошколу. Я. Підлубний востаннє бачив Хоменка на початку січня 1944 р. у с. Красне поле (Краснопілля). Пізніше Хоменко таємно з Роздолу саями виїхав у Західну Україну. Масний, коли у лютому 1944-го воював у загоні УПА “Чорноти” проти жандармерії та поліцаїв і червоних партизанів у районі Умані, двічі бачився з Хоменком. Про подальшу долю Хоменка невідомо нічого.

Остап Павлович Чорнобай, 1923 (або 1925) р. н., із с. Розношенське, українець, освіта середня. Улітку 1942 р., навчаючись в агрошколі с. Межирічки, вступив до ОУН, псевдо “Хмара”, залучив до ОУН Петра Савовича Ковалю, у грудні 1942 р. разом зі Шквирею залучили до ОУН Анатолія Вареника. 1943 року Чорнобай залучив до ОУН Бойчука Івана Калениковича. Чорнобай призначений керівником трійки ОУН у Розношенському, мав зв’язкових Івана Бойчука та Фросину Кучерук. 1943 р. Чорнобай навчався в Лебединській агрошколі, належав до бойовиків націоналістичної організації агрошколи. Із вересня 1943 р. — шеренговий боєць загону “Граніт”/“Сталєвого”. Восени 1943 р. брав участь у рейдах загону УПА. Арештований 20.6.1944 р.

Петро Шквиря (Шквиря), у грудні 1942 р. разом із Остапом Чорнобаєм залучили до ОУН Анатолія Вареника. Пізніше Шквиря навчався в Лебединській агрошколі, забезпечував патріотичною літературою оунівця Віссаріона Луценка (псевдо “Вихор”), належав до бойовиків націоналістичної організації агрономічної школи с. Лебединка.

Незалежна Україна не спромоглася поставити навіть пам’ятника цим українським героям. Як пише С. Піддубний: “Вони боролися за нашу долю України. ...Проте їм немає жодного пам’ятника в районі, їхні імена не носять ні школи, ні вулиці. Про їхню жертовність, їхній великий подвиг постати одразу проти обох імперій — комуно-московської та фашистсько-німецької донині майже нічого не відомо, а саме вони закладали підвалини нинішньої незалежної України”.

Світанки над прірвою

На наше з покійним сином прохання моя мама написала в шкільних зошитах більше 70 сторінок спогадів про свої та батькові молоді роки. Тривала ця робота багато місяців і завершилася у березні 1988 р. Фрагменти рукопису (його чверть), які пропонуються шановним читачам, торкаються різних вимірів людського життя. Проте не випадково розпочинаються з учительської роботи, бо саме для неї мама народилася на світ. Її вчительство я спізнав на собі з 5 років: черговий перший клас мама вела в другу зміну, а я — після дитячого садочка — приходив і останні уроки сидів за партою; так навчився читати. Звісно, не можу давати оцінок її педагогічній кваліфікації; пам’ятаю — клас тихо гудів, як вулик, а часом усі починали сміятися, коли Галя чи Сашко замість “КоЗенятко їсть траву” читали “КоТенятко їсть траву”. Пізніше, навчаючись уже в шостому чи сьомому класі, я помітив, що мама, йдучи на уроки, бере з собою гостинець для когось із найбільш дитячих. Ще пізніше довідався, що — коли йдеться про учня, який не лінується, але не встигає за всіма, бо такий народився, — мама не викликає його батьків, а сама ходить до них і радиться, що робити. Вже будучи в старших класах, не раз бачив, як наприкінці літа матері майбутніх першокласників приходять до нас у двір: “Вчителько, візьміть мого хлопчика (дівчинку) до себе”. Мама пояснює, що не може взяти всіх, проте завжди має в класі не менше 45 першачків. До слова, ведучи найменший клас, носила на уроки полотняний рушничок, ходила між партами і витирала носи, а щовечора його прала й сушила.

Володимир ВОЙТЕНКО,
професор

1. 1932 року я закінчувала сьомий клас Вільської семирічної трудової школи. У березні директор Ол-др Савович (забраний у 1937 р.) викликає мене в учительську і каже, що я по комсомольській путівці повинна їхати на вчительські шестимісячні курси при Коростишівському педтехнікумі. Тоді вік семикласників відповідав віку теперішніх десятикласників. Через різні соціальні причини в школу я пішла в 11 років. У прилеглих до Вільська селах і хуторах були початкові школи, I—IV класи. З усіх них і самого Вільська в сьомому класі було 14 учнів, 13 хлопців і одна дівчина, це я. На педкурси послали мене й двох хлопців. Тато купив мені жовтого фанерного “чамайдана” і нового жакета. Дід із бабунею дали муки. Дядько Ясьо налив глечик меду. Тьотя Парасина напекла коржиків, а чоловік моєї хрещеної екстрено пошив туфлі.

15 березня 1932 року тато (одноосібник) своїми кіньми відвіз у Коростишів. Мене поселили в гуртожиток до дівчат. Тут я дізналася, що курси працюють ще з січня. Вже вони навчилися писати програми і плани для всіх молодших класів. Навчилися складати розклад уроків, а зараз учать педагогіку, методику і в базових школах проводять уроки (практика). А я цього нічого не вмю, як усі ті курсанти, що по недобору приїхали пізніше. Треба було і доганяти, і вчити те, що читалося зараз.

Навчання тривало до серпня, з 15-го числа повинні всі курсанти бути на місці призначення. Мене було направлено в Черняхівський райвідділ народної освіти з Атестатом, у якому записано: “Михайленко Людмила Яківна відмінно закінчила комсомольські педкурси. Їй присвоєно звання вчительки I—IV класів. Може самостійно викладати всі предмети в молодших класах. Відмінно володіє методикою. Під час педпрактики виявила себе здібною вчителькою. Добре володіє класом і любить дітей”. Вручили нам ці дипломи разом із випускними фотографіями урочисто, під музику. Так закінчилося моє перше навчання, після якого я підвищувала кваліфікацію і вчителювала 37 років.

У с. Вишпіль, куди отримала призначення, сільрада найняла мені кімнату через дві хати від школи. Ціна 10 руб. на місяць. Мої господарі Степан і Маринка

— привітні люди. Чисто, затишно. Живу, працюю. В селі ходять чутки про колгосп, а комуна є вже давно. В комуні, я чула, є такий Войтенко. Я його довго не знала і не здогадувалася, сину, що то буде мій чоловік, а твій батько. В першу зміну в мене був I клас, у другу — III клас, а з 7 до 9 години вечора — курси ліквідації неписьменності дорослого населення (лікнеп).

Коли я одержала першу зарплату, вирішила зробити кожному зі своєї сім’ї (і собі) подарунки. Татові, діду й братові сорочки, мамі й бабуні матеріал на кофти, малій сестричці рожеве платтячко. А собі? Маринка порадила, що знає, де в Житомирі продаються красиві з гофрірованою спіднички й білі з вишивкою кофточки. В неділю пішли. Я приміряю, Маринка каже — бери. У цей час підходить військовий, командир із однією “шпалою” (капітан по-тодішньому), щось говорить, а Маринка відповідає. Вийшли з крамниці — капітан за нами, починає знайомитися. Маринка розказала, де ми живемо, що я вчителька і в неї квартирантка. Розійшлися.

Одного дня я ввечері виправляю зошити. Бачу через вікно — на коні, при шпорах і з шаблею в’їжджає на подвір’я капітан. Попросила Степана, він вийшов і сказав, що я на тиждень у Житомирі. Капітан поїхав, усе. На другий день веду урок, стук у двері. Відчиняю — Женя, брат: “Це мене мама прислала, щоб я спитав, чи ти тут не здурила. Що це за воля ти вчора прислала? Цілий вечір тебе ждав”. — “Скажи мамі, що я його так посилала, як мама його чекала”. Після уроків — о, боже! У подвір’ї кінь капітана, а він, значить, у хаті. Розвернулася і вечір просиділа в школі. Пішла — немає коня. Маринка сміється: “Заведіть того з шаблею до якої хочете дівчини, чи хоч одна йому відмовить? Держатиме, щоб не втік, а ви?” Дуже хотіла віддати мене заміж.

Чистий четвер перед Великоднем. Я прийшла з роботи, а Маринка ходила на базар. Каже: “Людо, ви візьміть образи в рушники, а я скоренько щось зварю, будемо вечеряти”. Образи в тій кімнаті, де я живу, а вікна на вулицю. Я засвітила лампу й бачу, що буде все видно, бо фіранки випрані. Вийшла й зачинила віконниці, бо як хтось побачить, що я вбираю образи, то буде мені, комсомолці, хале-

па. Повечеряли. Люди з вогнями повертаються з церкви. Красиво, але почав падати мокрий сніг. А тепер я люблю той сніг, хоч тоді стало сумно.

2.

Степан розповів, що Войтенко повернувся з Києва, з совпартшколи, і тепер його поставили ще й головою сільради. Мені байду-же, хай собі. Десь перед Жовтневими святами я з дітьми йду до школи. Вони завжди ждали біля моїх воріт. Проти нас вулицею йде молодий мужчина, гарно одягнений і сам гарний. Відбула я уроки і прийшла додому. Маринка каже, що був Войтенко і питав, чи я вас не кривджу, а я відповіла, що таку вчительку і таку гарну дівчину кривдити гріх. Він ще питав звідки ви, чи є у вас батьки. Так я зрозуміла, що той, кого вранці зустріла, був Войтенко. Та й усе на тому, хіба що в селі, як заговорять про що — Войтенко та Войтенко. Після признався, що всю зиму за мною спостерігав і заключив, що це та, яку він ждав.

Весною мій господар Степан при усупільненні майна здав у колгосп коні, корову, свині, плуги, борону, сані й віялку. А воза розібрав і сховав у сіно, щоб продати й поставити собі 2 зуби спереду. Одного вечора Степан почув стук у двері, вийшов у сні і спитав, хто там. “Відчиняй, Кухарчук, це Войтенко”. Степан вернувся в хату і до Маринки: “Голова сільради, хтось доказав про воза”. Маринка: “Якщо за возом, то як ти його не пустиш?” А я здогадалася, що, мабуть, не за возом, і на печі сховалася в кутку. “Добрый вечір у вашій хаті!” — “Добре здоров’я”. А Степан з ляку не може засвітити лампу.

Войтенко: Квартирантка спить?

Маринка: Пішла у Вільськ, додому.

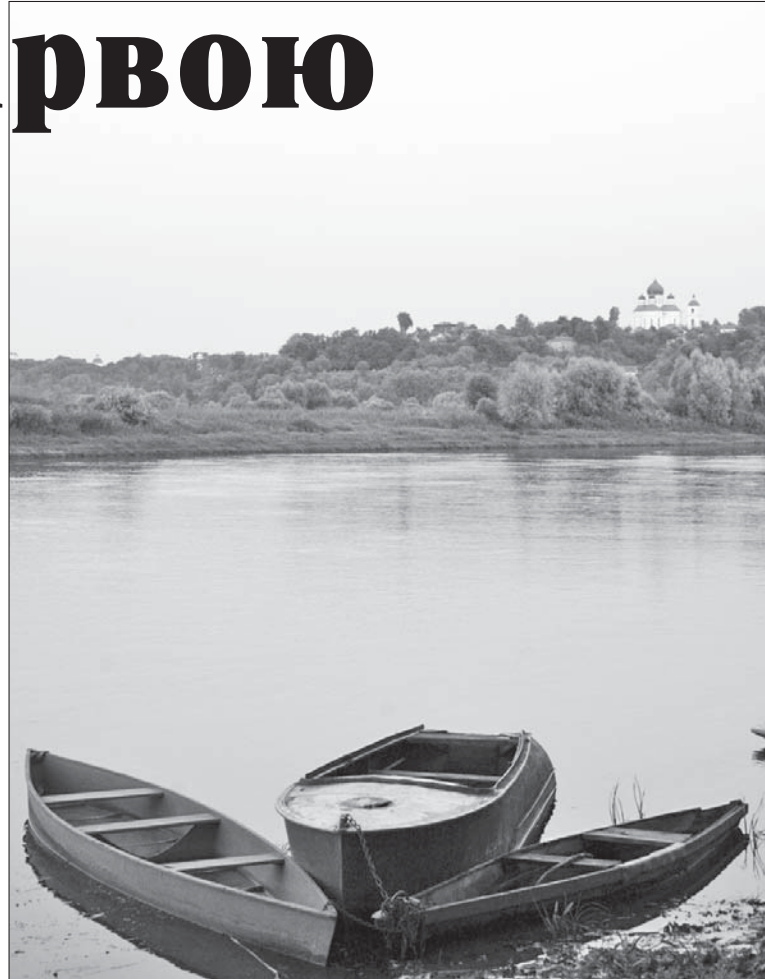
Войтенко: Як думали ви мене обмануть, то було б сховати її одіж.

Світить сірника і підсвічує на піч — “Злазь!” Маринка подала плаття, я зізла й стала, а вони сміються.

Маринка: Чим не дівка?

Войтенко (до мене): Знаєш, чого я прийшов? Хочу з тобою одружитися. Порадись з батьками і скажеш.

Грім з ясного неба. Степан і Маринка примовкли, а я питаю: “Надого?” Тоді якраз увійшли в моду розлучення. А Войтенко наче чекав такого питання і зразу

відказав: “На все життя”. Попрошався і пішов. Маринка: От побачите, він вас забере.

Я попросила, щоб сказали моєму женихові, як ще прийде, що я вже засватана. Через кілька днів приходжу з роботи — в хаті Войтенко.

— Була вдома?

— Ні.

— Коли підеш?

— Завтра.

— Жду!

Поки я прийшла з роботи, Степан сказав Войтенкові, що я вже засватана, а той сказав, що буде “воювати”. А я себе ловлю на думці, що жених починає мені подобатися. У суботу йду додому. Мама: “Чи ти вже перестарілася, чи вже ти так його крепко полюбила? Скажи, хай прийде сюди, ми гуртом на нього подивимося”. Я думала — голова сільради, і в комуні парторг, то до якихось одноосібників не піде, а він, почувши, навіть оком не зморгнув. Ми пішли, у Вільську всі мої, семеро, подивилися, і геть усім-усім — окрім мамі — він дуже сподобався. Войтенко того дня повернувся у Вишпіль, а я переночувала вдома. Приходжу раненько до Кухарчуків, а Войтенко вже перебрався до нас. Заходжу у свою кімнату — стоїть чемодан, а на вішалці його зимова одіж. Я в плач.

Степан: А догралася?

Маринка: Людо, радіти треба, а ви плачете. За ним дівчата бігають, як сучки. Вам буде добре з ним. Якби мене сватав, я б зразу пішла. Коли з Степаном повінчалася, привів мене до себе і ніколи не спитав, чи я пила-їла, то бігала до своєї матері, щось вкинути в рот.

Пішла на роботу, розказала все директоріві, а він мені — перебрався до тебе і правильно зробив.

Після роботи питаю своїх господарів — був? Кажуть — приніс якусь книжку. Дивлюся: загсова книжка з печатками. Все вже записано, і Войтенко вже розписався, і прізвище його я вже начебто погодилася взяти. Приходить, приносить горілку і все до неї і просить Маринку готува-

ти вечерю. Пішов у мою кімнату, приніс сюди книжку, подивився і мовчить.

Степан (прочитав, що в книжці): Людо, то за що ми будемо пити? Давайте, пишіться.

Я взяла ручку і розписалася. Войтенко став мене цілувати, що я чуть не задихнулася, а Степан із Маринкою кричали “Гірко!” Пробули ми в моїй кімнаті медовий місяць, а за цей час було готове помешкання при сільраді.

У неділю прийшла моя мама, подивилася, пішла додому, на другий день удвох з татом привозять шафу, подушки і постіль (а все було гарне, й щоб не конфіскували за твердий податок, бо тато не записався в колгосп, переживували в діда). У нашій новій хаті мама застелила скатертинку, на вишитому рушнику поклала хліб-сіль, посипала підлогу зерном і сказала: “Ми вас побатьківськи благословляємо. Живіть мирно, любіть одне одного, а нам даруйте внуків”. Ці слова дуже сподобалися Войтенкові і він несподівано заплакав... Завжди був тонкослезий, а на війні огрубів. Разом ми прожили 49 років до його смерті.

Оце так, синочку, починалося моє життя з твоїм батьком. Коли ми розписалися, я в душі себе питала — люблю його чи ні, і ніяк не могла перевірити. Ось прийшов у сільраду наказ будувати нову школу. Батько поїхав у Троянівський район вибрати ліс для вивозу на будівництво. Там він був тиждень. Я за ним так скучала, що кожного дня плакала. Каятись мені, що зв’язала з ним свою судьбу, не доводилося. А ще скажу, що дуже любив тебе і всіх дітей, бо сам не зазнав батьківської ласки. Було в комуні позбирає самих замурзаних і до ставу, щоб повмивалися, а головою, щоб вишмаркалися і помити ноги. А котрі ще ніг мити не вміли, то сам їм мие. Казав: “Ти, Коля, спереду вже гарно помив, а давай-но разом ще ззду”. Коли діти його бачили здалеку, то всі враз чистили носи і оглядали ноженята.

Далі буде.

Перший в Україні гід Вікіпедії працює в Одесі

Сергій ГОРИЦВІТ,
м. Одеса

Щороку Одесу відвідує більше ста тисяч зарубіжних туристів, що подорожують морем, а ще більше гостей прибуває суходолом. Та не всі знайомляться з визначними місцями Південної Пальміри з допомогою екскурсоводів. Відтепер конкурентами професійних гідів стали ще й електронні QR-таблички з посиланнями на Вікіпедію, які вже з'явилися на спорудах двох десятків пам'ятників архітектури і закладів культури.

Озброївшись смартфоном, я перевіряв, як діють нові інтерактивні гіді. Увімкнувши планшет і навівши його на QR-табличку в фойє Музею західного й східного мистецтва, на екрані відкрилася інтернет-сторінка Вікіпедії про цей заклад. Обравши український варіант тексту, я мав змогу спершу ознайомитися з приміщенням, побудованим у стилі еклектики за проектом архітектора Людвіга Оттона у 1856—58 рр. Потім електронний гід запропонував низку екскурсій залами музею, детальне знайомство з найвищезначнішими творами з його колекції. Я також поцікавився останніми подіями цього культурного закладу. Гід миттєво повідомив про виставки, які нещодавно відбулися або ще експонуються, та запросив відвідати музейний лекторій. Не менш вправно діє і електронний екскурсовод, QR-код якого розміщено на Російському академічному драмтеатрі. Він щедро ділиться своїми знаннями про його труп, репертуар, наступні прем'єри та гастролі.

Тепер кожен власник смартфона чи планшетного комп'ютера з установленим програмним забезпеченням для розшифрування QR-кодів має можливість дізнатися про історію пам'яток архітектури Одеси, про видатних людей міста, про найцікавіші культурні події сьогодення. На мій погляд,

головними користувачами новинки будуть активні туристи, які віддають перевагу не традиційним екскурсійним маршрутам, а хочуть скласти враження про Одесу від самостійної мандрівки містом. Та й самим одеситам доцільно звіряти й поповнювати свої знання, щоб під час розмови з гостями не обмежуватися лише вигуками “Ах, Одеса!”, а й переконливо доводити, чому нею не можна не захоплюватися.

Встановлення інтерактивних QR-табличок — це просвітницька й гуманітарна акція. Ініціювали її громадські організації “Одеса 2.0” та “Вікімедіа Україна”. Надалі ентузіасти мають намір розмістити QR-коди на всіх пам'ятках архітектури міста. А ще вони покладаються на творчу допомогу активних одеситів. Адже до ініціативи може долучитися будь-хто. Для цього досить лише подати на сайт проекту заявку про необхідність розміщення таблички на тому чи тому будинку-пам'ятці архітектури з посиланням на статтю про цю будівлю у Вікіпедії. Коли ж потрібної статті не існує, то її необхідно написати і бажано цікаво проілюструвати. Такі пропозиції уже надходять.

Технологія QR, винайдена в Японії 1994 року, вже не є чимось екстраординарним. Розвинуті країни давно практикують вико-

ристання QR-кодів. До нас, українців, все нове “доходить” із деяким запізненням. Щоправда, одесити вже звикли бачити QR-коди на багатьох супермаркетах і на набридлій рекламі. А бувало, що саме QR-таблички досить вдало рекламували у місті мистецькі свята й кінофестивалі, масові народні гуляння. Організація “Одеса 2.0” зазначає, що її проект із установа-лення інтерактивних табличок — перший подібний досвід в Україні. Якщо ініціативу буде реалізовано наступного року у повному масштабі, то Одеса стане першим містом-мільйонником у світі, яке здійснило подібний проект.

Але нас може випередити Росія. Там перший пілотний проект уже реалізується у курортній Анапії, де на пляжах, на стінах музеїв, державних закладів, лікарень і магазинів установлено понад 50 QR-кодів. Нововведення так сподобалося росіянам, що вони мають намір установити подібні таблички ще у 18 своїх містах.

Сподіваюся, що за прикладом Одеси інтерактивні гіді з посиланням на Вікіпедію невдовзі з'являться у Києві, Львові, Донецьку, Харкові, у курортних містах Криму й Закарпаття. Адже потреба в таких безвідмовних і безоплатних електронних просвітниках та інформаторах уже давно назріла.

Кіношевченкіана на порозі 200-річного ювілею Кобзаря

Анна МУКАН,
Фото Валерія ПОПОВА,
прес-центр Інституту філології

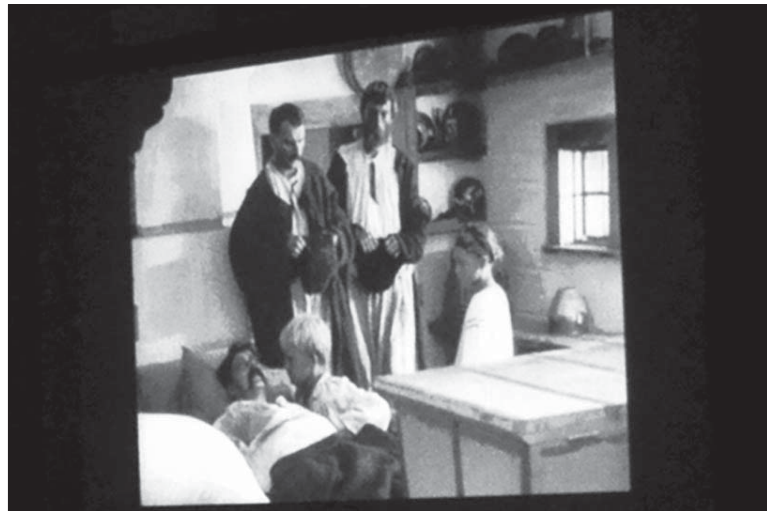
Нині важко знайти друковане освітньо-культурне видання, у якому не було б замітки чи статті про Тараса Шевченка. У кожному навчальному закладі заплановано конференції, круглі столи, дискусії, присвячені Великому Кобзарю. Україна і наша діаспора активно готуються до урочистого відзначення ювілею світога української нації — Тараса Шевченка.

Стратегічне значення у програмі підготовки всеукраїнських урочистостей 2013—2014 рр. на державному рівні має Київський національний університет ім. Т. Г. Шевченка. У стінах закладу наприкінці минулого року спільно з Міністерством освіти і науки України розробили масштабний план заходів із підготовки й відзначення 200-річчя від дня народження Кобзаря. Крім науково-практичної складової, велику увагу приділили творчим зустрічам, художнім виставкам і мистецьким вечорам. Однією з форм реалізації став показ широкий студентсько-викладацькій аудиторії унікальної кінострічки ре-

жисера Петра Чардиніна “Тарас Шевченко” (1926).

Фільм знято 1925 року і від-реставровано 2011-го на Одеській кіностудії. Серед акторів Амвросій Бучма (головна роль), Василь Людвінський, Іван Худолєєв, Микола Панов, Матвій Ляров, Іван Замичковський, Юрій Шумський, Наталія Ужвій. Художнє оформлення художника-модерніста Василя Кричевського. Преса назвала цю німу стрічку першим величним кінопам'ятником Шевченкові. Картина мала шалений успіх за кордоном, адже вважалася однією з найдорожчих тогочасних постановок: уперше для підготовки до зйомок фільму залучили спеціалістів з історії, етнології, літературознавства.

До весни 2014 року Держкіно та Національний центр Олександра Довженка обіцяють актуалізувати кіношевченкіану й підготувати ексклюзивний пакет від-реставрованих і оцифрованих кінострічок, які відображають життя і творчість українського генія. Ідеться про фільми “Сон” (1964) В. Денисенка, “Наймичка” (1963) В. Молостової і Ст. Лапо-ниша, “Тарас Шевченко” (1951) В. Савченка.

Оксана ХОРОЗОВА

До цієї благородної справи долучилися Сахновщинська районна рада, агрофірма “Прогрес” села Лигівки, Харківська НСПУ. Географія премії щороку розширюється. Ось і цьогоріч з'їхали письменники-лауреати, друзі й рідні письменника: доньки М. Чабанівського — Ліна й Оксана, зять письменника Валентин Сперкач — український режисер-документаліст, заслужений діяч мистецтв України, лауреат Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка, відомий харківський письменник і журналіст, лауреат премії ім. М. Чабанівського Володимир Полянецький, Віталій Яковенко, голова Сахновщинської РДА, та багато інших почесних гостей.

Нині коло шанувальників творчості М. Чабанівського розширилося — долучився відомий громадський діяч і меценат Харківщини, краєзнавець, письменник і художник М. І. Шакін. Микола Іванович запропонував додати до номінацій “Проза” і “Публіцистика” нову — “Поетизія”, узяв на себе її фінансування. Запропонував нагороджувати лауреатів не лише почесними грамотами, а й нагрудним знаком із зображенням письменника-земляка з відповідним посвідченням, дизайном якого розробив і виготовив за власний кошт. Нагородженню лауреатів передували виступи учнів Лигівського навчально-виховно-

Свято з присмаком волі

18 вересня у день народження відомого українського письменника Михайла Івановича ЧАБАНІВСЬКОГО у його рідному селі Лигівка на Сахновщині уже увосьме відбулося вручення Всеукраїнської літературної премії імені Михайла Чабанівського. Земляки М. І. Чабанівського стали її засновниками.

го комплексу, які провели книжковий калейдоскоп, оригінально озвучивши сторінки життєпису М. І. Чабанівського: вони розповіли про кожному книжку письменника-земляка.

Директор навчального закладу В. В. Перевишко вчитель від Бога, пише вірші, тому вчителі й учні навчального закладу вражають своїми творчими досягненнями. Вчителі О. О. Дубина та Н. О. Мимашкало підготували короткий огляд книг-претендентів на премію. Усе це супроводжувалося поетичними та пісенними виступами, тематичними костюмованими дійствами з творів М. Чабанівського.

Цього року на конкурс було подано 13 творів-номінантів. Лауреатами премії ім. М. І. Чабанівського 2013 року стали:

Володимир Кільчеський (Гузенко) у номінації “Проза” за книжку “Присмак волі” (м. Дніпропетровськ). Роман-диалогія переносить читача у бурхливе XVII сторіччя, коли Україна виборювала право на існування. У центрі подій — козаки, яких нелегка доля змусила взятися до зброї і відстоювати волю.

Анатолій Пахомов у номінації “Проза” за книжку “Останній подвиг Аркадія” (Семенівка Полтавської області). Його книжка сильна правдою життя. Написана вона добротною, образною українською мовою, засвідчує безсумнівний талант автора, зазначив у передмові член НСПУ, лауреат премії ім. Панааса Мирного, заслужений працівник культури України Володимир Тарасенко.

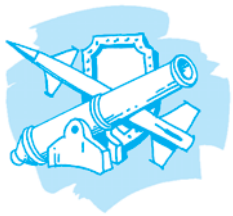
Михайло Сіренко в номінації “Публіцистика” за книжку “Задовго до пекторалі” (м. Київ). Михайло Петрович талановитий поет і кінорежисер, лауреат престижних літературних премій імені Андрія Малишка та Володимира Сосюри приїхав до батьківського села М. І. Чабанівського, якого знав особисто. Його книжка про відомого археолога і поета Бориса Мозолєвського не має аналогів в українській літературі.

На святі виступили рідні М. І. Чабанівського. Наступного року відзначатиметься 200-річчя від дня народження Т. Г. Шевченка, тому Валентин Сперкач подарував шко-

лі документальний фільм “Тарас” про великого українського поета, режисером якого був. Донька письменника Ліна Михайлівна прочитала рядки батькової прози і передала шкільній бібліотеці книги від Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Т. Г. Шевченка, пригостила першокласників яблуками з батьківського саду. Оксана Михайлівна передала до Лигівської бібліотеки перший розділ з останньої прижиттєвої біографічної книжки М. Чабанівського “Деревій”, яка побачила світ у журналі “Дніпро” 1975 року, оригінал машинопису якої й досі вважають втраченим... Ось фрагмент про голодне дитинство письменника з цього роману: “Сім'я перебивалася то на перепічці, то на затірці. Павлик мужньо зносив лютий голод. Зносив, аж поки не побачив отой білий хліб. Ніби сонце — отакий він білий та гарний... Кишки перевернулися в животі, а в роті набралось повно слини... Павлик вкинув кусня до рота і заплющив очі. Лихо моє, який же солодкий, який смачний справжній білий хліб. Він танув у роті, він лоскотав піднебіння, він пахтів... Мабуть, правду кажуть, що немає нічого смачнішого за хліб. Лише думка, що у нього буде ціла паляниця, забила Павлові паморочки. А тут ще Данько піддає жару, — Ти думаєш, у нас паляниця яка? Отака, як жлук-то завбільшки, побий мене грім. Три дні їмо, а вона не думає черствіти. З вальцованого борошна! У Сахновщині тільки таке роблять, та й то

не для всіх. З чистої пшенички! Після цих слів Павлик здався. Дуже вже йому кортіло хоч раз наїстися білого хліба... І проміняв тоді за паляницю свого новенького картуза...” Справді, такий смачний хліб у Лигівці! Голова агрофірми В. Моргун пригостив кожного пахучою хлібиною. Хліб і Книга — ось святині, які цінують у цьому селі. Бібліотекар Лигівського НВК Валентина Птиця у своєму виступі зазначила, що дуже вдячна ВУТ “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка за багаторічну підтримку сільської бібліотеки — подаровані книжки для молоді — безцінний скарб, а “земляцтво” з відомим письменником допомагає школярам у районних та обласних літературних і пісенних конкурсах, звідки діти повертаються з почесними грамотами та призовними місцями. Конкурс набирає обертів — коло учасників розширюється, виходить за межі Харківщини. Наступного року побачить світ книжка М. І. Шакіна “Перлинний світ Журавлинка” про всіх лауреатів літературної премії ім. Михайла Чабанівського. Прозвучать імена лауреатів: Марини Павленко, Івана Нагірняка, Івана Моцара, Валентини Сидорук, Володимира Вакуленка, Віктора Полянецького, Дмитра Панцира, Володимира Ковпака, Н. Матюшенко-Гребенюк, Наталії Осипчук та інших.

Свято закінчилося покладанням квітів до меморіальної дошки письменнику.

“І перемігши фашистів, ми не навчилися воювати. Ми закидали їх горами трупів і заливали морями крові”.

Надія КИР'ЯН

Перед початком заходу Сергій Тримбач, голова Національної спілки кінематографістів України зазначив: “Кінохронікою “Дніпровська балада” ми відкриваємо новий сезон. Автор фільму Леонід Мужук. Він чимало років віддав редакторській роботі на студії Довженка, на Укркінохроніці, був директором Укртелефільму. Займався власною творчістю. Леонід Петрович із тих людей, яким є що сказати”.

Директор “Української студії хронікально-документальних фільмів”, продюсер Наталія Шевчук відзначила сумлінну роботу всієї творчої групи, закликала до створення нових проектів.

Леонід Мужук подякував творчому колективу, перекладачам (фільм знімався українською і німецькою мовами), студентам. “Є ще один автор — колективний. Це фронтові оператори нашої студії. У фільмі використано кадри кінохроніки тих часів, які ми маємо завдяки їхній героїчній праці. І ще дуже важливо, що фільм створено за державної підтримки”, — додав Леонід Петрович.

Колеги зазначали, що цей фільм — погляд у давнину через роки і не з однієї, а з двох сторін. Це нове бачення, це відкриття.

Лариса Хоролець сказала, звертаючись до режисера: “Я вдячна Вам за мужність, за чесність упродовж багатьох років Вашої діяльності. А після цього фільму я під таким враженням, як після перегляду “України в огні” Довженка. Вважаю, ця стрічка мусить бути у кожній школі, у кожному ВНЗ не тільки в Україні, а й у Німеччині”.

Кінорежисер Дмитро Ломачук повідомив, що Леонід Мужук за цей фільм став першим лауреатом щойно заснованої Міжнародної премії ім. кінорежисера Віктора Василенка “Логос-sinema”.

Воєнні події осмислюють усі дійові особи, яким війна скалічила життя. Почергово ми бачимо на екрані цих людей: це німець

Я ніколи не хотів убивати людей

Незабаром ми відзначатимемо 70-річчя визволення України від фашистських загарбників. Хоч минуло вже багато років, ті трагічні події досі належно не висвітлені й не осмислені. У Будинку кіно відбулася прем'єра документального фільму кінорежисера Леоніда Мужука “Дніпровська балада” (оператор Дмитро Санніков, композитор Володимир Губа). Авторам вдалося у цій 52-хвилинній стрічці сказати дуже багато, всебічно осмислити трагічні сторінки, актуально і з гуманістичних позицій. По завершенні перегляду глядачі стоячи аплодували творчій групі.

Хорст Енгельгардт, який 18-річним не з власної волі опинився 1943-го в селі Ромашки на Київщині, і досі його мучить совість, що став учасником цього жакіття, це мешканці Ромашок, десятки тисяч безвинно загинув радянських солдатів через бездарність, підлість, бездушність головнокомандувача, для якого люди — лише гарматне м'ясо...

Говорить Хорст Енгельгардт: “Бути солдатом — зла справа. Але солдатом стаєш не зі своєї волі. Я був сапером, ми працювали на мінних полях, там, за 100 метрів від нас був російський фронт. Але коли ми звідти поверталися, то жили серед мирного населення. І тоді жінки готували нам найкращий суп, який я їв у своєму житті”.

Найстрашнішим для нього був день, коли найкращий товариш, який щойно мріяв одружитися з

красивою дівчиною, раптом ліг — ніби відпочити з дороги. А на лобі з'явилася червона цяпка. Снайпер влучив йому в голову. “Я довго плакав. Ця смерть мене дуже вразила”.

Відтоді все життя Хорст осмислює ту війну: “Одного разу росіяни були на пагорбі, а ми з другого боку. Між ними й нами був невеличкий струмок. Ми порозумілися з російським офіцером. Він дозволив нам набрати з річки води. І вони так само набирали воду. Якби ми чи росіяни почали стріляти, було б багато загинув. Але ніхто про таке навіть і не думав. Знаю німецького лікаря, який перев'язував російських солдатів, пригощав їх цигарками. Так справді було”. “Я дуже винен. Але якби ми не виконали наказу, нас би розстріляли. Так само було і в радянській армії. Я намагаюся спокутувати гріхи”. Хорст споку

тує гріхи не на словах, а на ділі — вже багато років возить у Німеччину на оздоровлення чорнобильських дітей, опікується ними...

Про криваву м'ясорубку в тих краях розповідають ромашківські селяни: “Тітка розповідала, що солдати лежали, як снопи на полі. Поруч викопували яму, туди клали небіжчика й засипали. Потім на цьому полі посіяли просо, яке виросло від двох із половиною до трьох метрів. Де були калюжі крові, отакі пшениці аж чорні...”

Близько ста селян забрали на роботи в Німеччину, жінка розповідає, що їх годували раз на день баландою, вона важко працювала на військовому заводі... А інша — про свої мрії: “Не хотіла ні цукерок, ні інших ласощів. Мені аби була повна хата картоплі, щоб ми хоч картоплі наїлися. 33-й рік — мій, 41-й — мій, 43-й — мій. Ще й перестройка моя”.

У фільмі озвучено правду про події на Букринському плацдармі та про величезні безглузді жертви на початку війни. Перебіг українських воєнних подій офіційно в СРСР замовчувався. Справжні причини теж не розголошувалися.

Із початку війни в західних округах уже накопили 20 тисяч радянських танків. І лише 3 200 танків було у німців на початку “бліцкригу”. За перші два дні війни німецька авіація розбомбила понад 2 тисячі військових літаків, тисячі танків і гармат. Багато радянських танків німці захопили як трофеї. Сталін не дозволив генералові Кирпоносу, командувачеві Київського округу, завчасно підготуватися до зустрічі з агресором, ігнорував повідомлення про те, що Гітлер готується до нападу.

Зліва Хорст Енгельгардт

СЛОВО Прогвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

ПЕРЕДПЛАТА—2014

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617

на 1 місяць 10 грн на півроку 57 грн 15 коп.
на 3 місяці 29 грн 40 коп. на рік 113 грн 10 коп.

Ви — зі “Словом Прогвіти”, бо це — Ваша газета!

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Прогвіти”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

В. о. головного редактора
Євген БУКЕТ
Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора
Євген БУКЕТ
279-39-55

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ соціальної тематики
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Відділ прогвітянської роботи
Надія КИР'ЯН
270-55-57

Відділ культури
Микола ЦИМБАЛЮК
279-49-47

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН
278-63-69

Інтернет-редактор
Олександр ЛИТВИНЕНКО
279-39-55

Черговий редактор
Надія КИР'ЯН
Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Видруковано з готових фотоформ
у ТОВ “Поліграфцентр” у середу.

Наклад у жовтні — 19 000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Прогвіти”
обов'язкове.
Індекс газети
“Слово Прогвіти” — 30617

